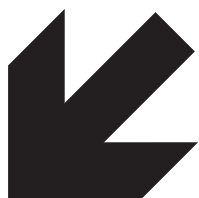

„KOOLIS” ERIRUBRIIK!

**EESTI
URBANISTIDE
VÄLJAANNE**

14

PERIFEERIAID
JUULI 2013

U14 / PERIFEERIAD

TOIMETAJAVEERG

Perifeeriad

Kaija-Luisa Kurik, Keiti Kljavin

KES ON URBANIST?

URBANISTIKA PERIFEERIAS: Üheksa aastat urbanistika programmi Eesti Kunstiakadeemias

Vestlus urbanistika programmi eelmise juhi Panu Lehtovuori ja tänase juhi Maroš Krivyga

ARVAMUS

Linnaving

Steven Flusty

VÄLISVAATLUS

Võru lutt

Gregor Taul

Linnade kasva(ta)mine väiksemaks

Mari Luukas

LINNATEOORIA TEKSTID

Maailmalinna viljelemine: globaalse oleviku näitus

Steven Flusty

LINNAFOTO

Mustlased kui perifeerne kogukond

Annika Haas

INTERVJUU

Tervitades tänavakultuurifestivale!

Marika Agu

LUBAGE TUTVUSTADA

Reaktsioonide linn

Grete Veskiväli, Eve Arpo

TOIMUNUD

CAMP PIXELACHE 2013: liikuvus, mitmekesisus ja resonants

Andrew Gryf Paterson

ULDX: Sõjaarhitektuuri ja militaarurbanistika lahkmel

Pasquale Cancellara

KOOLIS ERIRUBRIIK:

Valik 2013. aasta lõputöid

Kes tahab saada julgeks linnakodanikuks?

Ulla Männi

Sotsiaalsete mõjude hindamise põhimõtete integreerimisest planeerimispraktikasse

Epp Vahtramäe ja Mart Uusjärv

Elukohavahetusest tingitud igapäevaste tegevusruumide suuruse muutused mobiilpositsioneerimise andmetel

Pilleriine Kamenjuk

Tegevusruumipõhine etniline segregatsioon Tallinna eesti- ja venekeelse elanikkonna näitel

Kerli Müürisepp

PERIFEERIAID

U14 kavadamine algas Eesti väikelinnadest, kohaliku urbanistika võimalikkusest, aga lõppes maailmalinnade diskussiooniga ja küsimusega, kus on perifeeria – on see geopoliitiline paratamatus või hoopis meeleseisund? Sündis perifeeriade number. Me ei keskendu ainult ääremaalisusele ja väike-linnadesse justkui sisse kodeeritud kasvukomplekside diganoosimisele, vaid väidame hoopis, et suured ideed võivad sündida samahästi ka Tallinnas, Tartus ja võib-olla ka Mõisakülas, mitte ainult New Yorgis või Torontos. Uues rubriigis „LINNATEOORIA TEKSTID” (taas)avaldame ja tõlgime urbanistika teooriat, seekord on lugemiseks Steven Flusty tekst maailmalinnadest. Teooria kohaliku praktikast ilmestab vestlusring urbanistika õppeprogrammi ambitsioonidest, 2013. aasta kevadel lõpetanud magistrantide linnateemalised lõputööd, Mari Luukase tekst suurlinnikuse ihalusest ja kahanevate väikelinnade arengu-reaalsusest. Julgeme nõustuda Panu Lehtovuoriga, kes leiab, et linnadest mõtlemine on kaasaegse teadusmaailma üks tähtsamaid suundi ja sealjuures võib külaskäik Tallinnasse sütitada ka maailma linnadest mõtlemaid urbaniste, samal ajal kui mõni teine linn võib neid vandumiseni vinguma panna. Distsipliini toimunud sündmuste (Urbanistika ja Linnamaasike päevad ja *Pixelache* kaksiklinnafestival) ja diskussioonide vahel küsime taas kunsti järele linnaruumis – avame kohalike tänavakultuuride festivalide tagamaid (kes oleks võinud arvata, et Eesti tänavakunstimaastik on niivõrd sündmusterohke, kirju ja edasipüüdlik) ja kutsume kõiki kunstiakadeemia jäätmaale kesklinnas, kutsume lauale, kuid ka selgele mõistusele ning küsime, kas kunst linnaruumis võib kanda ka hoopis kahtlustatavamaid eesmärke, näiteks Võru linna soov kaunistada paneelmajad Navitrolla piltide suurendatud koopiatega.

Tahame tänada kõiki neid, kes meiega selle U tegemisel esimest ja mitte viimast korda kaasas olid! Saluut Kaisa, Annika, Paul, Andreas ja Maria!

Keiti ja Kaija-Luisa

toimetus@linnalabor.ee

U

TOIMETUS:
*Keiti Kljavin,
Kaija-Luisa Kurik*

**TÕLKED JA
KEELETOIMETUS:**
*Kaija-Luisa Kurik,
Keiti Kljavin, Kaisa Kaer,
Annika Haas, Paul Emmet,
Andra Aaloe.*

VEEB: *Andreas Wagner,
Andra Aaloe, Maria Derloš.*

KUJUNDUS: *Andra Aaloe,
Lewis McGuffie.*

KAASTÖÖD: *Steven Flusty,
Gregor Taul, Mari Luukas,
Annika Haas, Marika Agu,
Grete Veskiaväli, Eve Arpo,
Andrew Gryf Paterson,
Pasquale Cancellera,
Ulla Männi, Epp Vahtramäe,
Mart Uusjärv,
Pilleriine Kamenjuk,
Kerli Müürisepp.*

TÄNUD:
*Kaisa Kaer, Marek Tamm,
Kristian Nigul, Nele Nutt,
Eneli Niinepuu, Lorna
Reed, Kerli Müürisepp,
Keiu Telve, Epp Vahtramäe,
Lauri Täht, Kadri Vaher,
Sirje Joala, Viktor Gurov,
Marie Kliiman, Karmen Otu,
Panu Lehtovuori, Maroš
Krivy, Anna-Liisa Unt,
Merle Karro-Kalberg.*

linnalabor

U-d ANNAB VÄLJA MTÜ
LINNALABOR: linnalabor.ee

EESTI KULTUURKAPITAL

U väljaandmist toetab
Eesti Kultuurkapital

KES ON URBANIST?

Vestlusring. Esiplaani1 prof. Panu Lehtovuori. Foto: Kadri Vaher

URBANISTIKA PERIFEERIAS: Üheksa aastat urbanistika programmi Eesti Kunstiakadeemias

EKA G galeriis toimus 6.–19. märtsini näitus „Linnastsenaariumid”, mis demonstreeris Eesti Kunstiakadeemia urbanistika üliõpilaste töid viimase üheksa aasta jooksul. Ühe osana näitusest kutsus U kokku vestlusringi, mille avaldame osaliselt ning anname sõna eelmisele programmijuhile Panu Lehtovuorile ja pragusele juhile Maroš Krivyle. Allpool arutlevad professorid peamisi saavutusi ja tulevikuplaane ning püstitavad küsimuse, mis võiksid olla perifeeriaurbanisimi eelised.

U: *Möödunud on üheksa aastat urbanistika programmi algusest Eesti Kunstiakadeemias, suuremad kursusetööd on siin üleval. Täna tahaksime rääkida üheksast eesseisvast aastast. Seega, mis programmiga juhtub, milline on urbanisti positsioon Eesti ühiskonnas? Miks on urbanistika õppeprogramm just Eestis ja millised on olnud viimase üheksa aasta peamised saavutused?*

Panu Lehtovuori (eelmine õppetooli juhtaja, professor; edaspidi Panu – toim.): Aitäh, et mind kutsusite ning korraldasite ülevaatenäituse. Mäletan kõike päris hästi. Niisiis, miks me alustasime umbes 10 aastat tagasi Tallinnas urbanistika programmiga? Ma usun, et te kõik teate, aga kui on keegi, kes ei tea, siis programmi käivitaja oli Jan Verwijnen, kes juhtis ruumiplaneerimise õppeprogrammi Helsingi Kunsti- ja Disainiülikoolis. Ta oli muuseas töötanud

KES ON URBANIST?

ka koos Rem Koolhaasiga ja enne seda õppis ta Zürichis Šveitsis. Sisuliselt oli Jani missioon tuua Põhja- ja Lääne-Euroopasse teine linnaplaneerimine. On olemas teatud urbanistika traditsioon, kriitilise planeerimise eetika, mis on üsna erinev standardsest maakasutuse planeerimisest, mida siinkandis elukutselised viljelevad. See on pärit hiliste 1950. aastate, varaste 1960. aastate Itaalia tüpomorfoloogia traditsioonist – Aldo Rossi, isik, kes muutis tüpomorfoloogilise lähenemise populaarseks, oli samuti Jani õpetaja Zürichis 1970. aastatel. Seega oli olemas ajalooline side, mille tulemuseks oli üsna huvitav programm Helsingis 1990. aastatel. Jan oli väga aktiivne, ta tõi kaasa traditsiooni ja alustas tegelikult sisearhitektide õpetamisest, sooviga panna neid huvituma linnaplaneerimisest – et liikuda siseruumist väliruumi ja omada sealjuures laiapõhjalist analüütilist vaadet. 1990. aastatel ja varajastel 2000. aastatel alustas ta täiesti uue programmiga Tallinnas. Kuid miks huvitas Jani Tallinn? See oli vist tänu minule ja teistele üliõpilastele 1991. aastal, siis kui Nõukogude Liit kokku varises ja Eesti taasiseseisvus. Me tegime Helsingi üliõpilaskonkurssiga koostööd Veneetsia biennaalil ja nägime uudist Itaalia ajalehes ning arvasime, et peame Soome tagasi minema, kuna Nõukogude Liit võtab võimu üle, kuid ajalugu kujunes teistsuguseks ja me ühinesime ühe teise üliõpilaskonkurssiga Californiast, San Franciscost, ja otsustasime, et nüüd on muutuste aeg käes ning me peame tegema midagi mõnes uuesti iseseisvunud riigis; selleks kohaks osutus Eesti. Järgmisel suvel, 1992. aastal, organiseerisime suvekooli Pärnus. Kutsusime Jani suvekooli juhendajaks, kuna ta oli kõige huvitavam, intelligentsem ja lahtisema mõttemaailmaga õpetaja, keda teadsime. Seega on olemas pikk isiklike kontaktide ajalugu inimeste vahel, kes on sellise arhitektuuri ja planeerimise kriitilise vaatenurga taga.

Et siis miks? Loomulikult rääkisin ma selle loo selgitamiseks, et on olemas isiklikud sidemed, et on juhus ja asjad ei ole alati niivõrd ette planeeritud. Kuid loomulikult, oli nii mul kui Janil põhjus, see ei olnud pelgalt juhus, et me programmiga alustasime. Ma tahan teha kaks märkust seoses sinu küsimusega. Me ei alustanud programmi Eesti jaoks. Teadustöö ja teadus on rahvusvaheline, see seisab eraldi rahvusriikidest ja see peab nii olemagi. Me tahtsime teemat käsitleda rahvusvahelises, täpsemalt Euroopa kontekstis, kavatsusega planeerimist ning arhitektuuri arendada ning ümber mõtestada ning siduda need valdkonnad teadustööga. Selle perioodi jooksul, 1992. aastast tänapäevani, on tekkinud urbanistika transdistsiplinaarne valdkond. 1992. aastal ei rääkinud keegi urbanistikast, see on uuem fenomen. Huvi linnaliste protsesside ning linlike nähtuste uurimise vastu erinevatest erialadest lähtuvalt üha kasvab ning juhuslikult või mitte olid Soomes inimesed, kes kuulusid sellesse urbanistika mõiste tutvustamise uude lainesse. Me arvasime, et muutused, mis toimuvad siin Ida-Euroopas, Baltimaades, teevad sellest ka viljaka piirkonna, kus vaadelda lähemalt alles tekkivat rahvusvahelist diskussiooni teemal, kuidas uurida linnu, mida me saame linnade kohta teada ning kuidas arendada linnu uueks sajandiks. **Urbanistika ei ole Eestile, vaid on Eestis mitmel heal põhjusel.** Esiteks arvasime, et kiire muutus, mis siin aset leidis, on väga huvitav uurimisobjekt – Tallinna, Eesti, Balti ja Kesk- ning Ida-Euroopa kontekst on väärt, et seda ka rahvusvaheliselt hinnataks. Teiseks arvasime, et Tallinn on väga hea koht, kus õppida. Meil olid head suhted Eesti Kunstiakadeemia Arhitektuuriosakonnaga, kuid ka laiemalt Eesti arhitektide võrgustikuga. 1990.–2000. aastatel oli Eesti arhitektuuri profiil palju avatuma suhtumisega, kui mõni teine koht, eriti Soome. Arhitektuur oli siin rahvusvaheline, intellektuaalne, siin huvituti kontseptsioonidest ja see on ka tänapäeval nähtav – inimesed loevad siin, neid huvitab mõtlemine. See on väga positiivne skeen ja me arvasime, et siin on potentsiaali inimestele akadeemiliste ning praktiliste kontaktide loomiseks.

KES ON URBANIST?

U: Kui oluline on, et urbanistika asub Arhitektuuriteaduskonnas?

Panu: Sellele on peaaegu et võimatu vastata. Ma arvan, et urbanistika võiks olla ka kuskil mujal. See ei ole tingimata seotud Arhitektuuriosakonnaga. Me oleme sellele mõelnud ja mänginud ideega kolida urbanistika erinevatesse institutsionaalsetesse kontekstidesse. See ei ole võimatu.

Teine küsimus oli, et millised on peamised saavutused. Ma olen muidugi täiesti vale inimene sellele küsimusele vastama, olen erapoolik, aga kui sa soovid, siis ma võin jagada mõnda mõtet selle kohta, mis ma arvan, mis on olnud hea või positiivne või mingis mõttes kestev. Üks programmi probleeme on, et keegi ei lõpeta, alles viimasel aastal, 2012. aastal, olid meil mõned mitte-Eesti üliõpilased. Sellegipoolest, sellises olukorras on programm olnud päris oluline ühendus inimeste vahel, kes on huvitatud urbanistika teemadest. Programm oli esimene, mis tõi kasutusele sõna urbanistika ja sellest sai eneseküllane kokkupuutepunkt, üliõpilaste kaudu, inimeste kaudu, kes organiseerisid selle näituse siin, nende rahvusvaheliste külaliste kaudu, kes siin on õpetanud. Loomulikult on tekkinud ka mitmed *spin-off* organisatsioonid, nagu näiteks Linnalabor, hiljuti Spin Unit Damiano poolt ja palju teisi *spin-off*. Samuti teised õppeprogrammid Tallinnas jne. Teiseks, ma arvan, et Urbanistika päevad, mis on nüüd ümber nimetatud Urbanistika ja Linnamaastike päevadeks on hea traditsioon. See on igaaastane sündmus, mis on ennast sisse seadnud Eesti ja Balti maastikul. See on kohe päris kindlasti saavutus. Tänavu aprillis toimuvad 10. Urbanistika ja Linnamaastike päevad, mis on täiesti rahvusvaheline konverents (*konverentsi kohta loe Pasquale Cancellara ülevaatest käesolevas U-s – toim.*). See on tegelikult päris kõrge kvaliteediga konverents. Ma ei tahaks minna nii detailidesse tudengite tööde osas. Me tegeleme teooria ja praktika vaheliste ühendustega; eksisteerib huvi teadustöö vastu ja tudengite harimise vastu selle osas. Aga eksisteerib ka huvi praktilise töö vastu. Üliõpilased otsivad lahendusi tegelikele probleemidele ja loovad ühendusi teiste institutsioonidega – linna ja selle välise regiooniga. See tõesti näitab, et antud töö võib päriselt muuta inimeste mõtlemist, see võib muuta ka seda, kuidas professionaalid mõtlevad iseenda ruumist.

U: Ma arvan, et on väga huvitav näha, et urbanistika ja ka urbanistika programm on avatud väli. Võib-olla küsiksime Marošilt, millised on sinu plaanid järgmiseks üheksaks aastaks?

Maroš Krivy (*õppetooli juhataja, professor; hiljem Maroš – toim.*):

Oeh, ma ei saa rääkida järgmisest üheksast aastast, sest ma ei tea, ma saan rääkida võib-olla ühest aastast. Aga ma saan rääkida olevikust.

Näitusevaade. Tagaplaanil
Urbanistika õppetooli professor
Maroš Krivy. Foto: Kadri Vaher

KES ON URBANIST?

Lihtsalt kommentaarina Panu öeldule küsimuse osas, miks on urbanistika õppeprogramm Eestis. See on tõesti väga hea seletus, et programm on Eestis, aga mitte tingimata Eestile. See võib ka olla Eestile, aga see ei tohiks olla nõue. Teine väga relevantne ja oluline asi, mida on kritiseeritud, on interdistsiplinaarsus või ma isegi ütleksin indistsiplinaarsus – et ei ole kindel, mis see on – **see justkui ühendab erinevate valdkondade inimesi, või paneb sind su enda taustu ühendama.** Tihti on see puudus, sest inimesed, kellel on selge professionaalne identiteet, nagu insenerid või arhitektid, võivad esitada küsimuse: kes sa oled? Kuid teisest küljest ma arvan, et see, mida mina sooviksin tulevikus teha, on tegelikult selle umbmäärasuse, ebaselge identiteedi toitmine. Ühest küljest ehk me peaksime pidevale kriitikale, et me ei ole eksperdid, et me ei allu mingitele kategooriatele, vastu astuma, teisest küljest annab see teatud vabaduse pidevalt kahelda iseenesest mõistetavates lahendustes.

U: Niisiis on sul (urbanistil – toim.) kohustus leida enesele koht urbanistikas?

Maroš: Jah, ning tegelikult ma ei tea, kas ma peaksin selle debati praegu algatama, mis on üldse urbanistika? Oleks hea aeg selle arutluse avamiseks. Viimasel kahel päeval olen ma juhuslikult mõelnud ühele vanale artiklile, intervjuule, mille tegi Andres Kurg. Ta intervjuueeris Rob Shieldsi, kes on urbanistika professor Kanadas. Tema tõstatab selle sama küsimuse 2004. aastal väljaspoolt tulijana: „Mis on urbanistika?” Kui ma ei eksi, siis ma arvan, et see on eesti keeles „urbanistika”, kuid ma tõlgiksin selle pigem „urbanismiks”. Ma arvan, et sellel on veidi erinev konnotatsioon kui „urbanistikal”.

U: Urban studies on eesti keeles pigem „linnauurimine”.

Maroš: Igal juhul on kaks tendentsi – üks on rohkem tehniliselt orienteeritud strateegiline lähenemine, tehnokraatlik planeerimine ja teiselt poolt on arusaamine, kuidas urbanistikat (toim.) mõistetakse lääne kontekstis. Mina tegin oma doktorikraadi Soomes ja selgelt on minu isiklik huvi siin, kuidas tuua kokku see, mida mina mõistan urbanistikana oma õpingutest ja mida mõistetakse urbanistika all siin. Ma arvan, et siin ollakse palju enam pragmaatiliselt orienteeritud – urbanist on professionaal, kes pakub välja linnale lahenduse – justkui tööriistakasti.

U: Niisiis ei ole meie ühiskond valmis urbanistikaks?

Maroš: Ei, ma ei tee siin järeldusi. Ma arvan, et on äärmiselt oluline arutleda. Võib-olla nüüd võin püstitada teema ilma lõppjäreldusteta, on idee, et alati peab välja pakkuma lahenduse. Kuid urbanistika traditsioon, mis tuleb neomarksismist ja Foucault' perspektiivist, analüüsib, kuidas võim opereerib ühiskonnas ja ruumis ning selle motiiv on olla kriitiline, püstitada küsimusi teadmata alati, mis on otsene lahendus. Ilmselt on küsimus selles, kuidas neid kahte lähenemist kokku tuua ja millisel hetkel enam need ei saa koos eksisteerida. Kas see tundub loogiline?

U: Näib, et urbanistika on natuke nagu kaan, mis imeb ennast teiste elukutsete külge, hetkel asub õppetool arhitektuuri osakonnas, seega võtab ta omaks arhitektuuri toimimisloogika, mis tähendab tulla lagedale projekti või lahendusega.

Maroš: Üks väga oluline teema on, mida Panu ka mainis: mis tähendab olla rahvusvaheline? Mitte lihtsalt öelda, et meil on mõned rahvusvahelised üliõpilased või et meil neid ei ole, nagu sellel aastal, vaid ka küsimus, **kui palju me saame**

KES ON URBANIST?

olla rahvusvahelised siin perifeerias? Kui tegeleda urbanistikaga New Yorgis, siis ei küsi keegi, kas on mõtet tegeleda urbanistikaga New Yorgis, eksju? Sellepärast, et New York on koht, millel on globaalne tähtsus. Aga siin me kohtame seda küsimust kogu aeg. Ma arvan, et me ei peaks seda pelgama, ma nüüd ainult spekuleerin, aga ärge kartke olla kindlameelsemad, sest siinsed ideed ei ole ilmingimata perifeersed ja kui vaadata ida üldiselt, siis on nii palju näiteid, mida saan välja tuua... näiteks Praha lingvistiline ring või Tartu semiootika koolkond või Ljubljana psühhoanalüütikute koolkond. Meil on väiksed linnad ja kohad, kus tekivad suured ideed, suured programmid, mis levivad globaalselt. Eriti nüüd, kui me saame internetist alla laadida artikli ja olla inimestega ühenduses üle kogu maailma. Loomulikult on oluline isiklik kontekst, ma ei taha perifeeria tähendust vähendada, ma lihtsalt ütlen, et me ei peaks seda kasutama argumendina ainult kohapealsete, mitte-globaalsete küsimustega tegelemiseks.

U: Kui sa räägid urbanistika programmist, mis ei ole mõeldud mitte ainult Eestile, siis kas urbanistika üliõpilasel peavad olema ainult rahvusvahelised perspektiivid?

Maroš: Ei, ma ei ütle, et see ei peaks olema... Ja kui sa vaatad, mis me tegime eelmisel aastal, siis see käsitleb Tallinna. Võib uurida Tallinnat, aga võib uurida ka teisi Euroopa linnu. Asi on ka erinevates skaalades. Kesken- dudu võib ühele tänavale, ühele piirkonnale, linnale, regioonile. Mõõtkava küsimus on ülioluline. Kui me räägime linnaruumist, on väga oluline rääkida ruumilisest skaalast. Täna on mõned inimesed pakkunud välja, et peaksime linnadest rääkimise lõpetama, vaid tuleks rääkida linnalistest protsessidest või ruumilistest protsessidest, mis leiavad aset erinevatel skaaladel tänavatest globaalse ruumini välja. Mis juhtub siis, kui sellised protsessid erinevates mõõtkavades, globaalsel ja lokaalsel, juhtuvad, ja seejärel kohtuvad.

Panu: Kas ma tohin lisada, et on hea idee tegelikult järk-järgult hakata urbanistika mõistet lahkama, on aeg jälle pea selgeks saada, kuid see võib olla hea ja võib ka mitte olla... linna mõiste kriitika on muidugi rohkem kui igivana. Ma tõesti mõtlen, et see on olemas olnud alates 1960. aastatest, võib-olla ehk ka alates 1940. aastatest.

Maroš: Ma mõtlen siin, et seda siiski kasutatakse siiani.

Panu: Seda kasutatakse siiani headel põhjustel, aga see on siiani üks suurtest debattidest, millega võib täita raamatukogusid, kuid linnastumise mõistet ei ole siiani keegi veel kritiseerinud. Just nüüd suhtlesin ma Mark Gottdineriga, kes mõni aasta tagasi õpetas ka Tallinnas. Ta vaatleb nüüd Torontot. See on linnaregioon, suhteliselt laialivalguv ja kui me vaatleme kaasaegseid linnaregioone, siis tegelikult muutub linnastumise mõiste mõttetuks. Teaduslikult on üha raskem defineerida linna mõistet, kuna tihedus, piirid, organiseerumise viisid hakkavad arenema sellisel viisil, et teatud tüüpi inimeste aglomeratsiooni tähendused muutuvad hajusaks. **Ma tõsiselt usun, et urbanistika ja tõsimeelne huvi linnade ja linnaliste protsesside vastu on hetkel üks kõige olulisemaid uurimusvaldkondi**, kuna me oleme, nagu me kõik teame, läbimas ajaloolist revolutsiooni. Viis, kuidas inimühiskonnad ennast organiseerivad on muutumas, linnaliste aglomeratsioonide skaala on osa sellest, aga nagu ma ütlesin, skaalad ise on kaotamas tähendust. See on tegelikult muutumas täiesti eba- huvitavaks teemaks. Me peaksime leidma uusi viise, võib-olla peaksid need olema kvalitatiivsemad või võib-olla me peaksime vaatama sõna "väike" või ma ei tea, leidma teisi viise, kuidas kontseptualiseerida seda, milliselt meie ühiskonnad muutuvad, kuidas meie elu muutub.

Foto: Pauline C. Yu

LINNAVING

STEVEN FLUSTY, *Ph.D.*

Linnageograafina põlgan „maailma klassi linna” mõistest enam vaid lõppematut maailma linnaks olemise vingumise sagedust ja intensiivsust.

Olude ning halbade otsuste sunnil elasin pool tosinat aastat Torontos, arvatavasti ühes üksluisemas, ebasotsiaalseimas ja lõppude-lõpuks kõige märkamatumas linnas, kus mul on olnud õnnetus viibida. Mis on ehk iseenesest märk globaalsest linlikust erisusest, kuid see on juba täiesti teine teema. Mitte just üllatuslikult iseloomustab kohalikke tundlikkus oma linna näruse anonüümsuse suhtes ja nagu on selliste välja teenitud alaväärsuskomplekside puhul tavaline, eksisteerib ka laialdane soov taolisele anonüümsusele vastu astuda või seda täielikult eitada.

Viimane suundumus väljendub kinnitamises, et Toronto on tõesti maailma-klassi linn, samas, kui eelnev toob kaasa otsingud omandamiseks maailma klassilisusega kaasnevaid iseloomulikke jooni ning seejärel nende esitluse mingisugusel „maailma laval”. Pole ebatavaline, et torontolased kinnitavad mõlemaid positsioone üheaegselt. Kuid, mis iganes juhul on tõendused

ARVAMUS

linnade maailmalisusest alati samad: ettevõtete peakontorid, kallid „etnilisusest” inspireeritud söögikohad, särav üles-vurhitud lennujaam ja nii edasi, lisaks rahvusvaheline festival või isegi kolm, mis pakuvad ettekääned kõige eelnevaga eputada. Ja muidugi staar-arhitektuur, mis katab silmapiiri suure-eelarveliste semi- või mitte-eukleidiliste vormidega, midagi, mis Toronto puhul üldiselt manifesteerib ennast olemasolevate silmatorkamatute struktuuride külge odavate fassaadide kinnitamisega.

Tõele au andes, pean siiski tunnistama, et mu eriti madal tolerants sedasorti maailmaklassi vingumise suhtes on sama palju mu enda süü, kui mistahes tohutu hulga vigade, mis moodustavad Toronto. Olles sündinud ja kasvanud Los Angelesis 20. sajandi viimase kolmandiku jooksul, ei ole mulle maailma klassi linna staatuse poole püüdlemine võõras. Minu noorukieas oli valdavalt kasutusel üks tüüpilisemaid urbanistlikku pööret iseloomustavaid fraase „Missisippist läänes”. Näiteks oli meil kõrgeim hoone Missisippist läänes, aktiivseim sadam Missisippist läänes, kõige dünaamilisem galerii-skeene Missisippist läänes. Täheandab, et meid piitsutasid lõputult New York ja Chicago, paigad, kust me tavatsesime importida kõik oma kunsiteosed ja arhitektuuri. Tüütu. Hale. Ja nüüdseks minevikku kuuluv. Sest Los Angeles väsis mossitavast armukadedusest ja koos lugematute miljonite ladina-ameeriklastega, ida-asiatidega ning endise nõukogu liidu immigrantidega võttis selles suhtes midagi ette. Sellised ettevõtmised nagu kesklinna pilvelõhkujate ehitamine, kus neid varem polnud, metroo ning trammivõrgustiku paigaldamine nullist, muuseumide ja ooperimajade pillutamine üle maastiku ja isegi maitsetu pastell-toonides Olümpia korraldamine, tähistavad teisenemist. Hetkel, mil see kõik lõppes, oli meist, *angelinodest*, saanud maailma peamised staar-arhitektuuri eksportijad. Vähemasti Frank Gehry peamised eksportijad ja Frank Gehry ongi staar-arhitektuur.

Angelinod ei hala enam maailmaklassiliseks saamise teemal. Oli küll lühike periood, kui seda väärtustati, kuid üldiselt ei huvita maailmaklassilisus meid enam karvavõrdki. Mingil määral on see näide sellest, kuidas linn leiab kindluse ning oma identiteedi. Kuid see tähistab ka midagi muud, efekti, mida maailmaklassi kuulumine on tõestanud endaga kaasa toovat. Kui eeldused ja luksused kõrvale jätta, käib maailmaklassilisusega kaasas astmeliselt paisuv rahvastik, astmeliselt kasvavad maamaksud, ainult eliidi astmeliselt kasvavad sissetulekud ja sellega kaasnevad astmeliselt kasvavad sotsiaalsed pinged. Kõik see ja vägivaldsed ülestõusud. Need, kes loovutavad üha suurema osa oma palgast, et järjest väiksmates ruumides peavarju säilitada, ei liitu alati pidulike meeoludega, mis viitab sellele, et maailmaklassi kuulumine ei ole ilmingimata midagi, mille poole linn ja veel vähem rõhuv enamus selle rahvastikust peaks püüdlema. Maailmalisuse soovil võivad olla ootamatud tagajärjed.

Soovimatu tagajärg ei tohiks tulla üllatusena kellelegi, kes kas või korraks tõsiselt mõtleb, kust maailmaklassilisus ja linnad, millele seda omistatakse, pärinevad. Ilmselgelt on maailmaklassi linna üks peamisi omadusi teatud sorti üldine tsentraalsus, kuid tsentraalsus, mille suhtes ja milleks? Pikka aega on kanoonline vastus sellele olnud „tsentraalne kapitali voolu kontrolli suhtes, kaupade ja teenuste liikumise suhtes”, sõlmed vabaturumajanduse globaalses korras ning parlamentaarses demokraatias. Kuid see on väljamõeldud vastus, selline, mis küüniliselt esitleb vääriti valimistsirkuste globaalset pantomiimi, varjates semulikku kapitalismi toetavaid soomussõidukite veekahureid ning rakettidega varustatud mehitamata õhusõidukeid. Samuti ei ole see nii uudne, nagu me kaldume uskuma, veekahur on kõigest uut tüüpi kumminui ja droon MQ-9 Reaper uus Gatlingi kuuliprits. Sarnaselt alistub

ARVAMUS

ülisuurte titaaniumkeregaga artišokk-jobi-muuseumite, a la Gehry, globaalne metastaas taas eelmise sajandi vahetusele iseloomulike Paxtoni-stiilis kristall-paleede näitusesaalide vohamisele. Ning need näited ei ole pelgalt kokkusattumused. Gatlini kuulipritsid ja droon Reaperid on valuuta, mis teeb kõik muu võimalikuks. Niisiis on maailmalinn vaid uut tüüpi imperaatorlik metropol, sealjuures on imperialism ise alati olnud pikale veninud krooniline militaarne ostulaine. Parima hinnapakumise jaht kõrgeima tulejõu kaudu. Ja ükskõik, kui kohutavad võisid olla näiteks imperiaalse Rooma lihtinimeste elud, rõhutab Jeesus Kristuse või Boudicca kuninganna tütarde provintsidest leitud saatuste meenutamine piisavalt seda, et ainus linlik situatsioon, mis on hullem maailma linnaks olemisest, on selleks mitte olemine.

Viimases tähelepanekus on peidus teine, palju vähem ilmselge põhjus hukka mõista maailma linnade imetlemist. Globalistlik retoorika, mis saadab maailmaklassi urbanistlikku mõtlemist, paigutab kogu planeedi ühe lameda ja hõljuva käpa alla, milles linnad ratsionaliseerivad oma keskused ning ilustavad oma näod, et võistelda ning ühiselt püüda sama korporatiivse kosmopoliitse klassi tähelepanu. Mis on täiesti mõistetav, kui satud näiteks Singapuri või Dubaisse. Kuid ükskõik kes on ette võtnud spontaanse sõidu Tijuhanast San Diegosse või Tangierist Ceutasse on põrkunud taevasse ulatuva vastuolulise terasest ning betoonist tõega asjade reaalse olukorra kohta. Ei ole olemas ühte, mistahes hinnaga maailma, mis kehtiks enamikule meist. Pigem on ükskõik millisele ajastu impeeriumile iseloomulik, et eksisteerivad mitmed impeeriumid, sfäärid ning mõjupiirkonnad, iga neist oma urbanistliku loogika ning linnasüsteemiga.

Arvestades nende tavapäraselt varjatud maailma eraldusjoontega, saab selgeks, et maailmalinn, mis peab end maailma keskuseks on äärmisel juhul vaid mõne maailma keskus ja mitte ilmtingimata keskus just teiste jaoks. Aga kui keskuse saab muuta perifeerseks, kas ei tähenda, et samamoodi võib perifeeria saada keskuseks? Kohtades, kus mitmed impeeriumid lõikuvad on see tõesti võimalik. Seega, kui maailmalinn, mida vaadata läbi kõverpeegli: maailmadevaheline linn, linn, mis paikneb impeeriumite eraldusjoonel ning vahendab nende vahel. Metropolitid nagu lõhestatud linn San Diego-Tijuana Pax Americana rebendil ning Nueva Hispania laibal. Või nagu Hong Kong, kus taaselustuv Pax Sinica randub Pax Britannica piktoresksetele varemetele. Ja võib-olla ehk isegi kõige näitlikumalt Tallinn iidse Põhjasfääri piiril, aga ka Pax Sovietica varemotel, ideaalses paigas ning asustatud vahendustegevuseks Pax Europaea ja Venemaa metsiku ida piiril.

Niisiis, õnnitlen teid, mu eesti lugejad ja üllatus üllatus! Te olete alati kuulunud maailmaklassi.

Loomulikult võiks midagi sarnast öelda ka torontolaste kohta, kes asuvad Pax Americana ja lõputult taanduva Pax Britannica vahel asuvas praos. Kuid palun, ärge öelge neile seda. Nad on juba niigi väljakannatamatud.

VÄLISVAATLUS

Otsaseinte kavandid.
Fototöötlus: Võru Linnaleht

VÕRU LUTT

GREGOR TAUL, EKA galerii juhataja/kuraator

15. jaanuaril 2013 postitas Võru Linnavalitsus (VLV) oma Facebooki lehele järgmise info koos illustreeriva fotoga:

„Seoses veetorni valgustamisega tekkinud diskussiooniga, et paljudel kortermajadel puudub ilus väljanägemine, pakub Võru linn kõigile majaoomanikele ja korteriühistutele, kes on nõus oma maja ära soojustama, võimalust saada oma maja fassaadile Võru oma kunstniku Navitrolla (www.navitrolla.ee) joonistused. Piltide eesmärk on mitmekesistada linnapilti ja lisada omapära. Linn pakub majadele Navitrolla joonistusi tasuta, ainukeseks tingimuseks seatakse majade soojustamine, et hiljem tehtud tööd mitte ära rikkuda. Kui maja on soojustatud, palume pöörduda linnavalitsuse poole, et leppida kokku, millist pilti tahetakse ja kuna maalimisega alustatakse. Huvilised saavad ise valida, millist joonistust nad oma majale tahavad. Antud pildile on lisatud vaid mõned mõtted, ülejäänud piltidega saab tutvuda Navitrolla Facebooki lehel.“

1. www.facebook.com/pages/Navitrolla/290172384374085

Teade levis kulutulena ning 2. veebruari seisuga meeldis see 3061 kasutajale, 1338 olid seda jaganud oma seinal ning 191 olid lisanud pooldava kommentaari.

Ilmetute seinte piltidega katmine on klassikaline pseudolahendus, mille abil juhtida tähelepanu eemale milleltki olulisemalt. See on nagu tapeedi paikamine postkaartidega või jonnivale lapsele luti andmine. Lutt halvab lapse loomingulise impulsi, vaigistab uudishimu ja väldib arengut, kuna võtab väikeselt inimeselt stiimuli erisuguste olukordadega iseseisvalt hakkama saada. Kahest isesuunalisest võitlevast jõust – loovast instinktist ja omamäärõõmu ihast – asetab lutt rõhu teisele. Võrulased ei tohiks Navitrolla-nimelise lutiga nõustuda, pooliku lahenduse asemel tuleks üheskoos tööle näkku vaadata ja sõnastada laiem probleem, millega silmitsi seistakse. Küsimus pole mõnes koledas fassaadis, vaid sotsialismipärandi käitlemises: mida teha massilise sõjajärgse riiklikult ehitatud elamufondiga?

See ei ole põletav küsimus mitte ainult Eestis, vaid ka mujal Ida- ning Lääne-Euroopas. Viimastel on olukord kuigi palju lihtsam, kuna toonaste riiklike sotsiaaldemokraatlike otsuste eest vastutavad tänased valitsused. Ida-Euroopas on paneelmajade ehitajad kadunud, uued valitsused, eriti näitlikult Eestis, ei pea elamuehitust oma tegevusvaldkonnaks. Vastutus lasub omanikel ja korteriühistutel ning soovi korral ka omavalitsustel.

VÄLISVAATLUS

Küsimusele on pakutud põhjalike analüüside näol erinevaid lokaalseid lahendusi. Inspireerivaks näiteks on Rakvere Seminari tänava² lineaarpargi maastikuarhitektuurne lahendus (b210, NU arhitektuur, Karisma), mille puhul üks kesklinna kuivetu, paneelmajade vahel hingitsev tänav kujundatakse ümber inimkeskseks pargimõõtu linnaruumiks. Asjakohaseks näiteks on ka fantastiline väikelinn Cēsis, kuhu kogunevad suviti sealseid ruumilisi vajakajäämisi ajutiste installatsioonide, visiooniprojektide, töögruppide jms näol lahendama Läti ja muu maailma urbanistid. Ehk sobiks selline algatus ka Võru linna? Paneellinnade tulevikuga tegeleb ka septembri alguses toimuv Tallinna arhitektuuri biennaal³, mille põhiteemaks on just nimelt sotsialismi taaskäitlemine („*Recycling Socialism*”).

2. www.b210.ee/rakvere-seminari-tanava-lineaarpark/

3. www.tab.ee

Võru juhtum on iseenesest läbinähtav ja igavgi: alanud on kohalike omavalituste valimise aasta, kodanikele lubatakse erinevaid tasuta lõunaid, kusagil tegutseb müügiosav kunstnik, kusagil on ametnikud, kes oskavad olukorrast natuke veel „lisaväärtust” välja kruttida jne. Vaevalt et Võru inimesed „valimisskeemi” ise läbi ei näri ning populaarse kunstniku fännamist ei saa neile ka ette heita, kuid ohutuli peaks süttima vähemalt linna peaarhitekti Ülevi Eljandi peas, kelle võimuses on teistele ametnikele öelda, et kui suvalistel firmapidudel võib boss oma töötajaid pildikestega premeerida, siis maakonnakeskuse (mis on nii geograafiliselt kui logistiliselt piirilinn) valitsejate kohustused oma elanike ees on sootuks kõrgemad.

Õigupoolest on hiigelmaal juba kliimatilistest tingimustest tulenevalt siinmail põhimõtteliselt halb idee. Maal püsib värskena mõned aastad ja hakkab seejärel üha kiirenevas tempos tuhmuma. Eriti kärmelt kannataksid Navitrollale omased kontrastsed värvid. Mida võtaks VLV kaduvate teostega ette viie aasta pärast? Kas need värvitakse siis üle? Kas tulevad uued maalid? Kas see oleks siis taas tasuta töö? Need on kõik tehnilised agad. Teine, veel olulisem aga puudutab linnaruumi ja monumentaalmaalikunsti esteetilisi küsimusi. Esiteks on kunstiliselt küündimatu arusaam, et 100 x 50 cm õlimaali võib soovi korral lihtsalt 30 korda suurendada, seinale kanda ja ongi kogu lugu. Ei ole. Monumentaalmaal on kohaspetsiifiline žanr, mille puhul toimivad väljavalitud seinal konkreetset esteetilised otsused (aines, tehnika, motiiv, üldistusaste jms). Suhtumine, mille järgi õigustab Võru paneelmajade Navitrolla piltidega ülemaalimist ainuüksi kunstniku sünnikoht, ei erine oma olemuselt ükskõiksusest, mille najal nõukogude võim kuuendiku maakerast standardiseeritud paneelilamutega kattis. Irooniline küll, kuid VLV taaskehtestab paneellinlust.

Navitrollalt imidži laenamise asemel võiks väikelinn oma ajaloole tuginedes millegi sootuks viljakamaga välja tulla. Sobiv pinnas on ju olemas: sealkandis tegutsevad mitmed tugevad tööstusettevõtted, linnas toimivad aktiivselt kultuuriasutused, nagu linnagalerii, linnateater, kino ja hea programmiga Võru Kannel. Olukorras, kus paneelmajade integreerimisel ülejäänud linnakoosse kasutatakse poolikuid lahendusi, võiks ehk kasutada seinamaalide rahastamiseks planeeritud raha mõne pakilisema probleemiga tegelemiseks. Kui palju on Võrus koduta inimesi? Loeks nad kahel käel kokku, muretseks ulualused ja tooks nad tööturule tagasi? Kui palju on allpool vaesuspiiri elavaid peresid? Kuidas neid aidata? Kas liikumispuudega võrulased pääsevad vajalike institutsioonideni?

Kui aga tõesti projektiga jätkata, võiks kaaluda mõnda järgnevatest variantidest: a) konsulteerida Tartu Linnavalitsuse arhitektuuri ja ehituse osakonnaga (Annelinnas on viljeletud viimasel ajal maitsekat supergraafikat, nt Anne

VÄLISVAATLUS

tn 55 paneelmaja seina ilustamisel on kasutatud illustratsioone Jaan Vahtra ja Ado Vabbe – kunstnike, kes olid popid Annelinna rajamise ajal – kujundatud raamatutest; Kaunase pst 19 otsaseina supergraafika viitab tabavalt kõrvalolevale vaheseinale); b) korraldada iga soojustatud otsaseina kunstilise lahenduse leidmiseks avalik konkurss, sealjuures aitaksid kulusid kokku hoida kutsetega konkursid, millest võiksid osa võtta Võrumaalt pärit kunstnikud, nagu Albert Gulk, Leonhard Lapin, Anna Hints, Marja-Liisa Plats, Andrus Raag, Kristina Viin või Peeter Laurits, kes on üks väheseid, kes on Võrus monumentaalsemat kunsti viljelenud – Kagukeskuses asub tema 100-ruutmeetrise pinnalaotusega fotopannoo „Lõunõhummogumaa”.

Lõpetuseks – mis üldse on maja? Ennekõike on see koht, kus kogunevad ning leiavad varjualust inimesed ja ideed. Majas realiseerub ühiskondlikkus kui selline. Korterealamud on eriti näitlikult paigad, mis on loodud ühiskonna huve ja ideaale silmas pidades. Ma kaldun arvama, et inimeste ja ideede omavahelisi läbikäimisi on teataval määral võimalik kureerida ja parendada – selleks on vaja intensiivselt maja sisse vaadata, leida ja kaardistada probleemid ning luua tegevusplaani parema olukorra saavutamiseks. Seinte värvimisega tegelemine tähendab elanike jaoks majast lahkumist. Maja postkaardistamise (justkui ärasaatmise) asemel tuleks mõelda sellele, kuidas muuta ühe kogukonna elamu ühiskondlikumaks, jagatumaks. Lahendus võib peituda nii katuseaias, majaäärse peenramaas, pööningule ehitatud ühises saunas, klubiruumis või milleski kolmandas. Igal juhul, head Võru inimesed, loobuge linnavalitsuse plaanist ja pange alus ülelinnalistele mõttetalgutele teemal „mis on maja ja milline see peaks olema”.

ARTIKKEL ILMUB
KOOSTÖÖS MÜRILEHEGA
www.muurileht.ee

U KOMMENTAAR:

Gregor Tauli tekst ilmus veebruaris 2013. Juulis 2013 võib tõdeda, et meediakajastuste põhjal reageerisid korteriühistud Võru linna ettepanekule jahedalt⁴ ning pidasid seda lausa raha raiskamiseks⁵. Arved Breidaks Võru linnavalitsusest rääkis U-le, et antud idee on hetkel hoovõtu staadiumis. Neli korterealamut on avaldanud soovi saada oma seintele Navitrolla motive. Loodetakse, et lähima kahe nädala jooksul saavad maalimistööd alata. Kindel on Breidaksi sõnul see, et Võru linna päevadeks, mis toimuvad 17.–20. augustini, saavad kõik huvilised tulemust oma silmaga näha. Protsessist saab rohkem lugeda Navitrolla ja Võru linnapea Jüri Kaveri intervjuust.⁶

4. www.vorumaateataja.ee/index.php/ee/arhiiv/60-udised/6900-voru-uhistuid-jatavad-navitrolla-seinapidid-kulmaks

5. www.vorumaateataja.ee/index.php/ee/kuulutused/63-viimased-udised/6430-korteriuhistud-peavad-navitrolla-algatust-raharaiskamiseks

6. www.eestielu.delfi.ee/article.php?id=66029876

LINNADE KASVA(TA)MINE VÄIKSEMÄKS

MARI LUUKAS, *urbanist*

Eestis on 47 linna, mille elanike arv ületab 20 000 ainult viies. Kõige suuremas linnas, Tallinnas, on umbes 400 000 ning kõige väiksemas linnas, Mõisakülas, umbes 800 elanikku. Linnaks olemine Eestis ei ole niivõrd prestiiži küsimus, kuivõrd rahakoti paksuse teema – väga paljud linnad on ühinenud ümberkaudsete valdadega, et rahakotti suurendada. Mõisaküla ümbritseb Abja vald, kus asub ka vallasisene linn Abja-Paluoja. Vestlusest Mõisaküla linnapea Ervin Tambergiga¹ selgus, et ühinemist takistab hirm, et rahad lähevad liitumise järel Abja-Paluoja juhtimiseks. See hirm paneb Mõisaküla oma linna tiitlist kümne küünega kinni hoidma.

Et omada tiitlit, peaks omama ka tulevikuvisioni, mille määrab arengukava. Sellise planeerimise dokumendi järgi on näha, kuidas ja millistele alustele toetudes kujundatakse piirkonna arengut. Arengukava kõik punktid peavad olema põhjendatud ja kohandatud igale linnale eraldi. Samas kipuvad Eesti erinevate linnade arengukavad kahjuks olema sarnased, pigem isikupäratud ja üldised.

Rahvaarvu muutumiste järgi võib linnade arengukavade suunad jagada kolmeks – kasvav, kahanev, stabiilne. Võttes arvesse vastavat linna tulevikupotentsiaali, peaks seda järgima iga arengukava punkti juures. Viimaste aastakümnete trend näitab, et suurem osa väikelinnadest Eestis kahaneb.² Rahvaarvu vähenemise põhjused on erinevad, kuid tihtipeale on nad omavahel läbipõimunud ning mitmest suuremast protsessist tingitud.

Suurimad hääbujad jäävad Kirde-Eestisse, kus paiknevad peamiselt tööstuslinnad. Sealsed linnad on ehitatud monofunktsionaalsetena ja jäävad tihti sõltuma ühest vabrikust. Kui tööstusel läheb halvemini, võib suur osa linnaelanikest töö kaotada ning olla sunnitud kolima. Näiteks põhineb Püssi linna (1007 elanikku)³ areng puitplaadivabrikul, kus on palgal mõnisada inimest, kuid kaudselt annab tehas tööd veel tuhatkonnale töötajale keemia, metalli, metsanduse ja transpordi vallas. Omavalitsusjuhtide sõnul seaks ettevõtte tegevuse lõppemine linna sotsiaalkatastroofi äärel.⁴

Kahanemine võib tabada ka linnu, mis on ajalooliselt tekkinud vanale kaubateele või maantee äärde. Teede osatähtsuse muutumine ja maanteede ümbersuunamine on jätnud nii mõnegi linna unarusse – näiteks Pärnumaa lõuna-osas Kilingi-Nõmme, Lõuna-Eestis Abja-Paluoja jne. Olen ise olnud tihe Valga-Uulu maantee kasutaja, mis läbis ka Kilingi-Nõmme, kuid pärast ümbersõidu valmimist 2003. aastal, pole ma sellest linnast läbi sõitnud. Teede ümbersuunamine toob endaga kaasa küll väiksema liikluse ning ohutumad tänavad, kuid samal ajal teeb see kahju kohalikele äridele ja toidukohtadele, kes jäävad ilma potentsiaalsetest klientidest.

Hääbumist mõjutab kindlasti ka suuremate linnade kasvav atraktiivsus. Kahanemisest on pääsenud maakonna keskuste ümbrusesse jäävad asulad – näiteks Tallinna külje all Saue, Maardu, Keila või Pärnu külje all olev Sindi. Pärnu rahvaarv on küll mõnevõrra kahanenud, kuid ümbritsevate väikeste

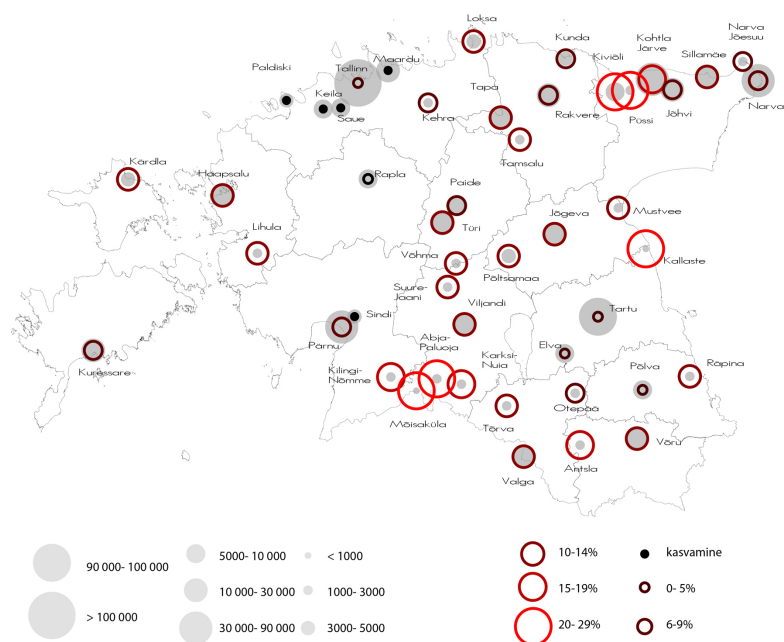
1. Intervjuu Mõisaküla linnapea Ervin Tambergiga, 2011 mai (märkmed intervjuust on teksti autori valduses).

2. Andmed 2013. aasta seisuga. Statistika andmebaasi leiab siit: pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/statfile2.asp

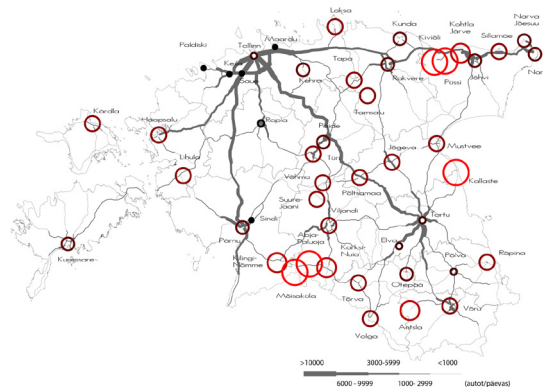
3. Samas.

4. L. Leet, Ehitaja, 20.10.2009. Artikkel siin: www.ehitaja.ee/artikkel/pussi-linnavoim-on-mures-as-repo-olukorra-parast

VÄLISVAATLUS

Rahvaarvu vähenemine Eesti linnades aastatel 2000-2010 koos linnade suurustega (M. Luukas, *Shrinking Cities - Kahanevad linnad*, 2011. Magistritöös on eraldi käsitletud Nõukogude Liidu lagunemisjärgset kahanemist 1989-2000 ning seejärel muudest põhjustest tulnud kahanemist 2000-2010).

valdade ja Sindi linna rahvaarv on sellevõrra suurenenud. Elamine suurlinna kõrval väikelinnas annab võimaluse nautida mõlema plusse – mitmekesised suurlinna võimalused näiteks kultuurivaldkonnas, kuid elukoha mõttes rahulik ja ohutu keskkond.

Kuigi Sindi on uuritud kümne aasta jooksul kasvanud ja Mõisaküla kahaneb hoogsalt, siis kahe linna arengukavades võib leida päris palju ühiseid jooni.⁵ Mõlema linna visiooniks on olla ettevõttesõbralik, koostööle avatud, korrastatud haljastusega (elukeskkonna atraktiivsemaks muutmiseks) ning olla ka jätkusuutliku hariduse tagajad. Samal ajal on Sindi oma visioone rohkem ja põhjendatumalt lahti kirjutanud – kui Mõisaküla püüab jõuda jätkusuutliku hariduseni remonttööd tehes, siis Sindi eesmärk on leida eripära ning tugevdada kogukonna identiteeti elanike paigalejäämiseks.

Eesti väikelinnade arengukavad on oma visioonilt ambitsioonikad ja tahaksid kõiki suurlinnade tegevusi pakkuda. Näiteks näeb Abja valla arengukava ette, et tulevikus tegutseb vallas mitmeid uusi ettevõtteid, sealhulgas uusi toitlustus- ja majutusasutusi, turismitalusid ning puhke- ja vabaajaveetmise teenuse pakkujaid. Kuid arengukavas välja toodud tegevuskava on märksa tagasihoidlikum, nähes ette ainult aedniku maja ja internaadi korrastamist. Sealjuures on Abja valla arengukavas välja toodud ühe tegevussuunana, nagu teistegi linnade arengukavades, ettevõtjatele soodsamate tingimuste loomine. Võimalik lahendus oleks majandusliku õitsengu tagaajamise asemel keskenduda naturaalmajandusele – pakkuda soodsamatel tingimustel aiamaad korterelamute elanikele ning pakkuda tuge aiasaaduste kasvatamisel.⁶

Üldiselt on linna rahvastiku kasvu alati seostatud majandusliku tõusuga ning rahvaarvu vähenemist kriisiga. Kas kahanemist peaks ja kas seda on üldse võimalik arengukavades ette näha? Planeerimine ise ei saa tagada rahvaarvu kasvu, vaid on abivahend selle võimaldamiseks. Järelikult ei saa arengukavad kahanemist otseselt mõjutada ega tagasi pöörata, kuid saavad pakkuda olukorda arvestades paremaid lahendusi. Linnade strateegiline planeerimine ei tähenda ainult uute majade ja infrastruktuuri kavandamist, vaid vahel tuleb

Rahvaarvu vähenemine Eesti linnades aastatel 2000-2010 ja maanteed kasutamistihe-dus (M. Luukas, *Shrinking Cities - Kahanevad linnad*, 2011).

5. Mõisaküla arengukava 2012-2018: www.moisakyla.ee/qm/arengukava_2012_2018_190112.pdf ja Sindi arengukava 2011-2020: www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4260/3201/3013/SindiAK2013marts.pdf

6. Näiteks Venemaal Ivanovo linnas elatuti pärast tekstiilivabriku pankrotti aiasaadustest, mida kasvatatakse datšades ning korraldatakse pidevalt suuri turgusid.

VÄLISVAATLUS

planeerida lammutamist ning kohandada transpordisüsteeme väiksema intensiivsusega kasutajatele. Sindi linna arengukava toob selgelt välja eesmärgi elanikkonda suurendada, samal ajal Mõisaküla nendib, et rahvastik väheneb, kuid selgusetuks jääb nii tegevuskavast kui visioonist nende üldine eesmärk (kahaneda, kasvada või jääda stabiilseks).

Ajalooliselt on linna hääbumine tähendanud katastroofi või midagi erakordset (Trooja, Pompei, Tšernobõl), siis viimastel aastakümnetel on linnade kahenemine olnud pidev ja jätkuv⁷ – seda tuleks võtta kasvamisele võrdväärse arengusuunana. Hääbumist ei peaks alati käsitlema negatiivsena või sellega leppimist allaandmisena, vaid linna kasvamisena väiksemaks. Linna arengutsenaarium peaks olema jätkusuutlik – kahanev linn kannab endas võimalusi, mida kasvavas linnas teostada ei saaks. Näiteks Hollandi väikelinnade planeerimises (Parkstad Limburg – Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Brunsum, Simpelveld, Voerendaal, Onderbanken) käsitletakse kahanemist positiivsena – kahenevates piirkonnades ehitatakse korterelamute asemel eramuid, et linnaruum ei paistaks tühi. Saksamaal ja Lätis (Karosta, Liepaja) kasutatakse tühjaks jäänud majasid erinevate huvitavate projektide jaoks – seenekasvatuseks, *performance*'iteks ja kunstiprojektideks.⁸

KAS TURISM TOOB ÕNNE ÕUELE?

Üks ühiseid jooni Eesti linnade arengukavades on turismi arendamine, eelkõige tänu looduskaunile ümbruskonnale. Mõisaküla linna arengukavas on kirjas, et piiriäärne asend, vaikne linnamelu, turvalisus, puhas õhk ja puutumata loodus muudavad linna sobivaks peatuspaigaks Lõuna-Eestis reisijale. Kõrvalasuva Saarde valla arengukava (Kilingi-Nõmme on vallasisene linn) väidab, et nende piirkond on euroopalikust seisukohast lausa metsik ning metsad, sood, järved ja rabad omavad olulist tähtsust turismi arendamiseks. Miks peaks turist eelistama Saarde valla loodust Mõisaküla metsale?

Nõustun, et tulevikuvision peab innustama tegutsema ja unistamine on vajalik, kuid tuleb arvestada, et ümber linna olev heinamaa või mets ei tee seda Eesti mõistes eriliseks. Näiteks toob Mõisaküla oma arengukavas välja turismi arenduse seisukohalt olulisena Läti läheduse, kuid kaarti vaadates laiub teisel pool piiri tükk maad tühjast. Mahajäetud kummituslinnades on uudistajaid sageli palju ja see võib olla omaette turismimagnet, ometi ei ole selline turism kõikide kahanevate linnade tulevikuks jätkusuutlik lähenemine.

Turism on üks majandusvaldkond, mida arendada ja kindlasti toob suur turistide hulk õnne linna õuele, kuid turiste ei meelita looduskaunis Eestis ainult metsade ja järvedega. Ka Abja vald reklaamib jahindust, kalandust ja matkamist, kuid erinevusena toob välja ka piimatootmisfarmid. Vallasisene linn Karksi-Nuia on oma turismipeatükist looduskauniduse välja jätnud ning soovib luua pärandkultuuri ja looduspuhkust tutvustavate talude võrgustikku, mis paljudele gruppidele võiks olla kutsavam kui matkarada.

Turismi soodustamiseks peaks mõtlema ka sellele, kuidas turistidele mõeldud teenused ellu jäävad, kui pole turismihooaeg. Võib arvata, et väikelinnades ei ole aastaringselt turistide tungi, seega peaksid lahendused olema multifunktsionaalsed ja kasutama olemasolevat ära maksimaalselt. See tähendab, et Mõisaküla nelja kirikut võiks kasutada erinevateks funktsioonideks (lisaks koguduse tegevusele ka näiteks kontsertideks või äärmusliku lahendusena isegi majutuseks)⁹ või leida koolimajale õhtuteks teisi kasutajaid. Heaks

7. B.P. Oswalt, T. Rieniets, *Global Study of Shrinking Cities*. Loe siit: www.shrinkingcities.com/globaler_kontext.0.html?&L=1

8. Samal ajal on Saksamaal saanud suurt riiklikku toetust ka linnakeskuste tihendamine ja tühjaks jäänud majade lammutamine – asjaolu mis Eestis pole piisavalt palju tähelepanu saanud.

9. Muja! Euroopas on mitmete kirikutele antud täiesti uus funktsioon – näiteks Hollandis Maas-trichtis on 15. sajandist pärit kirikusse sobitatud restoran-hotell (Kruisherenhôtel või raamatupood (Selexyz Dominicanen), Belgias Brüsselis on Gesu kirikus ööklubi.

VÄLISVAATLUS

näiteks mitmefunktsioonilisest atraktsioonist on Kiviõli turismimagnetiks saanud tuhamäed, millele on leitud peale talvise suusamäena kasutamise otstarve ka suve- ja sügisperioodiks (*paintball*, mägiautod, trosslaskumine, motokeskus, jalgratta ekstreemrada, terviserada).

Kindlasti on nii turistidele kui väikelinnale turismiarengut takistavaks teguriks majutuse pakkumise puudumine. Paljud laagrid ja konverentsid võiksid toimuda väiksemates linnades, kui oleksid olemas selleks vajalikud teenused ja majutuskohad. Mõeldes multifunktsionaalsusele ja olemasolevat ära kasutades, võiks rakendada kodumajutust.

PENSIONIPÕLV LINNAS

Suur peatükk iga linna arengukavas on kindlasti haridus. Kui mitte tahta lõpetada kummituslinnana, on noortega tegelemine ja kooli olemasolu piirkonnas elulise tähtsusega. Lastega pered hindavad kvaliteetse hariduse pakutavust ja huvialaringide varieerumist. Abja-Paluoja linna arengukavast selgub, et noored on passiivsed ja ei taha algatustest osa võtta. Kuna kahanevatele linnadele on omane vananev elanikkond ja vanemlik eeskuju on teatud vanuses oluline vaadete kujundaja, siis peaks arengukava pöörama noorte kõrval tähelepanu ka vanemale generatsioonile. Mõisaküla arengukavas on välja toodud suurenev vajadus koduhooldusteenuste jaoks ning tegevuskavas on selle teenuse käivitamine märgitud, kuid täpsemad andmed puuduvad. Kas selleks palgatakse inimene? Üheks võimaluseks on kaasata kooliõpilasi näiteks kodunduse tunni raames, kuid mõni linn võiks teistest eristuda ka ennast vanade kodulinnana reklaamides ning suunata teenused selles suunas. Linn saaks pakkuda ka stipendiume või toetada teemakohaseid õpinguid. Hiljem saab linnavalitsus sõlmida tudengitega kokkulepe, et pärast kooli lõppu tuleb noortel teatud arv aastaid kohapeal töötada. Justiitsministeerium on näiteks võtnud luubi alla Ida-Virumaa õigusvaldkonna kvaliteedi tõstmise, pakkudes Tartu Ülikooli tudengitele rahalist stipendiumi, mille vastutasuks peab tudeng pärast lõpetamist asuma tööle Ida-Virumaa kohtusse või advokaadibüroosse vähemalt kaheks aastaks. Samas on ka linnu, mis soovivad haritud elanikkonda – näiteks Kiviõli arengukavas on välja toodud täiskasvanutele pidev ümberõppe või täienduskoolituste pakkumine, mis aitab vähendada töötust ja suunata inimesi linnas vajatavate erialade juurde. Ka kohalik ettevõtte (Kiviõli Keemiatööstus OÜ) rakendab stipendiumide kaudu spetsialiste – pakkudes TTÜ Virumaa Kolledži edukatele üliõpilastele toetust, kuid määrates neile kohustuse teha praktika või lõputöö ettevõttes.

Arengukavasid kritiseerida on üsna lihtne, töötavaid lahendusi leida on palju keerulisem, kuid ilma kavala plaanita, monofunktsionaalsete teenuste pakkumisega ja väikse rahakotiga enam hakkama ei saa. Keskendudes olemasolevale ning kõigepealt kohalike elanike elu mugavamaks, lõbusamaks muutmisele, võib kahanemisest isegi kasvamine saada, kuid üldised ja olukorrale mitte vastavad arengukavad teevad hääbuvast piirkonnast justkui loksuva kinga, mis kasutajale mugav pole.

TEKSTI AUTOR MARI LUUKAS KAITSES 2011. AASTAL EESTI KUNSTIAKADEEMIAS MAGISTRITÖÖ „SHRINKING CITIES“ („KAHANEVAD LINNAD“), KUS KÄSITLES LÄÄNE-EUROOPA, POOLA, LÄTI JA EESTI KAHANEVAID LINNU, KESKENDUDES MÕISAKÜLALE.

Foto: Steven Flusty

MAAILMALINNA VIJJELEMINEN: GLOBAALSE OLEVIKU NÄITUS

STEVEN FLUSTY, Ph.D

Kujutage ette, et külastate mõnes uues muuseumis mõnda näitust. See ei peaks kuigi raske ülesanne olema, arvestades seda viljakust, millega muuseumid on ekstsentriliselt nurgelise klaasi või voolujooneliselt eritatud titaani kujul kogu postindustriaalses maailmas tärganud. Näitus ise, mida tõenäoliselt toetab mõni korporatsioonide konsortsium, mis soovib iga hinna eest reklaamida oma kodanikuvooruslikkust, kuigi neil pole mingit arvestatavat kohalikku ega rahvuslikku identiteeti, on paraku väike – kogu, mis koosneb kõigest neljast artefaktist. Praegu on ju siiski range kokkuhoiu aeg. Sellegipoolest peaksid need vähesed välja pandud esemed (saadaval ehtsate koopiatena kõrvalasavas kingipoes ja kaassponsoritest kaubamajades ja kogu Esimeses maailmas erikokkuleppel amazon.com-iga) andma tarvitamiskõlbliku mulje jätkuvatest väljakaevamistest nähtuse kallal, mida võiks nimetada metapoli hetkeks.

KULTIVEERITUD MAAILMALINNAD

Meie esimene artefakt on väike kullakarva *cloisonné*-tehnikas revääriehis, umbes aastast 1990. See kannab loosungit „Maailmalinna ehitamine”, mida krooniv käputäis stiliseeritud kuubikuid moodustavad stiliseeritud kiirkirjas linna silueti. See rinnanõel, mis anti Los Angelese Kogukonna Uusarendus-agentuuri toonastele juhtidele, tähistas Los Angelese kauaoodatud tõusmist maailmaklassi linna” staatusesse kõrghoonetest ärirajooni rajamisega kesklinna, kus vaevalt 15 aastat tagasi ei olnud veel ühtegi. Pilvelõhkujast on saanud universaalselt kokkuleppeline maailmalinnuse ikoon, keerukas materiaalse kultuuri ahel, kus kehtib põhimõte, et kui neid piisavalt tihedalt ehitada, siis maailm tulebki kohale. Ja nii ongi neid suurel hulgal ehitatud, alates Los Angelesest ja lõpetades Frankfurdi ja Shanghaiga, igas linnas, mis soovib vaieldamatult tähistada oma suurenevat tähtsust maailmaareenil. Mitte et see torne täis tipitud horisontide fetišeerimine piirduks üksnes linnaaparatsikuga – palu ükskõik millisel lapsel linna joonistada ja te saate tõenäoliselt pildi mitmetest võresid täis tipitud nelinurkadest, mis paisunult valvel seisavad. Kuid selle maailmalinna tegijate, kohateooria salateadmiste sümbolisüsteemi sees annavad linnaettevõtlikele ja esmaklassilistele büroorumidele võimu mudrad ja mantrad, mida esitatakse börside põrandail, et teha pilvelõhkujast mitte ainult ikooniline kõnekujund, mis on lahutamatu meie kollektiivsest kultuuri-teadvusest, vaid ka vägev praktilise võlukunsti rituaalne tööriist. Püstitatud ja pühitsetud, kanaliseerib see kõrgemalt poolt kapitali, et muuta linn just kui transsubstantsiatsioonina plutokraatlike globaalsete “hoovuste” elektro-eeterliku võrgu voluringiks. Selle käigus ühinevad hajuvad linnad üle määratute vahemaade üksteisega, et muutuda üheks, linnade linnaks, maailmalinnade süsteemiks, metapoliks, mis tugineb ühisel raha ja transiidis tarbekaupade kultuuril - New Yorgist ja Londonist saab NY-LON, tõusmas selles ülimes maailmalinnuse pühas kolmainisuses: New York/London/Tokyo¹ või vahest mitte nii arhailiselt NY-LON-Kong. Selle “alfa-klassi” maailmalinnade maailmalinna all võtavad teised sisse oma täieõiguslikud kohad beeta- või gamma-klassides koos suure ahela munitsipaalolevustega, mida määratleb iga linna korporatsiooni-oonide peakontorite ja tootjateenuste firmade loetelu.²

Kuigi meie revääriehis kujutab vaid selle protsessi südames asuvat arhitektoonilisi *lingat*³, vajab pilvelõhkuja oma kosmopoliitse maagia toimimiseks ka saatjaid. Profaani määratluse järgi on maailmalinnad kohad, kus aetakse maailma äriasju.⁴ Kuid algse sünni poolt olid sellised linnad keiserlikud metropolid ning koos nende kuninglike ministeeriumide, krooni korporatsioonide ja privilegieeritud pangandusasutustega tulid kaasa paigad, kus võis inimkonna nii kõige ülevamat kui ka grotesksemat loomingut, korjatud impeeriumi tagamaalt, koguda, imetleda ja tarbida. Kaubandus ehitis end pöördumatult Kultuuriga, pangamaja ja valitsushoone käivad käsikäes ooperimajaga ning siiamaani on kaasaegne maailmalinn hingeta, kui sealt puuduvad kunstimuseum ja kontserdisaal. Ilma kultuurilise kapitalita ei tule ka usalduskapitali, mis on intellektuaalse kapitali tüüri juures. Seega tuli Los Angelese siluetiga komplektina kaasa kaks ülikuulsat kunstimuseumi ja täiesti ümber ehitatud kolmas, Frankfurdi muuseumitsoon koosneb enam kui tosinast äsjaehitatud muuseumist Maini kaldal ning Manhattani Guggenheimi frantsiisid paljunevad üle kogu maakera.⁵ See ei ole ainult Kultuur kui tarbekaup (see on vana lugu), vaid ka kui sööt, eelpakendatud üritused ja näitused, mida lükatakse teatava tasu eest ühest maailmalinna kandidaadist teise. Seisund, mis on sobilikult isomorfne metapolide raamistikuga, milles need ühendatud kultuurihoovused ajutiselt elama asuvad – Frank Gehry Guggenheim Bilbao

1. Sassen, S. 1991. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.

2. Vaata Knox, P. and Taylor, P.J. (toim.) 1995. *World Cities in a World City System*. Cambridge: Cambridge University Press; Taylor, P.J. 2003. *World City Network: A Global Urban Analysis*. London, New York: Routledge.

3. *linga* - fallosekuju-line sümbol, mis on seotud eelkõige Šiva kultusega.

4. Hall, P. 1966 (1984). *The World Cities*. New York: St. Martin's Press.

5. Friedman, A. 2003. "Build It and They Will Pay: a Primer on Guggenomics." *The Baffler* 1/15. lk 51-56.

LINNATEORIA TEKSTID

sulanud metased kumerused on äravahetamiseni sarnased tema Los Angelese Disney kontserdisaali omadega.

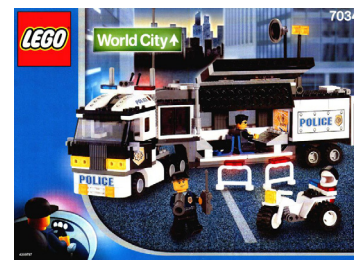
MAAILMALINNA KULTUUR

Meie teine artefakt on karbitäis Lego klotse – mitmevärvilised, kokkuliidetavad ehitusplokid. See konkreetne karbitäis on valitud Lego „Maailmalinna” ehituskomplektide kollektsioonist, mis karbil oleva foto järgi kokku panduna loob kõrgtehnoloogilise politsei seireauto, millel on kaasas kolmerattaline mootor-ratas põgenevate kahtlusosaluste kinni võtmiseks. Lapse kujutlusvõimes võib linn ju olla lihtsustatud sirgjooneline siluett, kuid Lego mängupedagoogia arendab seda nägemust edasi maailmalinna kultuuri üksikasjalise spetsiifikaga – ühelt poolt isehitatavad reisi- ja kaubakiirrongid ning teiselt poolt politsei-helikopterid, soomusautod ja seiresõidukid, ühelt poolt mobiilsus ning teiselt poolt selle piiristamine ja allasurumine.

Kuid need ei ole vastandid, vaid vastastikku täiendavad osad. Masinad selleks, et liigutada liikumatuks muutvatest masinatest sõltuvaid võõrandatu- te omandit ja inimesi. Ja enamgi veel – iga sohvriga linnaauto kohta on selle tee ääres kümneid turvakaameraid, kindlustades segamatu kulgemise mööda maailmalinna ja läbi metapoli, värvavaga eraldatud linnaosa nurgalt uhkesse büroosse, New Yorgi Four Seasonsi hotellist Londoni Four Seasonsi hotelli ja sealt Shanghai Four Seasonsi hotelli Pudongis, Pariisi kohvikust Phuket rannakuurorti. Tee peal pakub iga peatus võimalust omandada uusi maitseid, vaatamisväärsusi, esemeid ja kogemusi, neid proovida ja toimetada ja üm- ber kombineerida. Tohtu kosmopoliitne hübriidmootor, õlitatud ja tangitud paigalseisjate ohvrivere, higi ja „etnilise toiduga” igaveseks liikumiseks – välja jäetud ja valvatud linnaosade piirimüüride ja värvavate alla aetud, suletud *faveladesse* ja *gecekondudesse* ja põgenikelaagritesse, hoitud nende kohta- del monteerijatena eksporditootmispiirkondades ja kelneritena kuurortides ja kojameestena pilvelõhkujate tualettruumides või börsiruumides, kinnistatuna pisikestesse kohtadesse, kus uus on see, mis sel hetkel televiisorist tuleb, ja teistsugused on need, kes elavad paar kvartalit mitte päris õiges suunas. Tõsi, eriti rahututel puhkudel võivad nad purustada müürid, et tungida virtuaalselt metapoli ja üle kogu selle. Ometi jäävad need müürid püsti, et varmalt ohjel- dada sissetungivaid kehasid, ja ohjeldatud sissetungid lämmatatakse varmalt.

Mobiilsuse privileeg on seotud kosmopoliitsusega ja on ühendatud alati kiireneva hübriidisatsiooniga, samal ajal kui paigalesunnitid paigutuvad kol- gastesse, mis meeleheitest kõvasti kinni klõpsatavad.⁶ See on retsept maa- ilmalinna kultuuri klotside ühendamiseks, teravalt kaheks jagunenud komplementaarsuse illustratsioon laiutab metapolise karbi esiküljel.

Kuid retseptiga ei kaasne allakirjutamine, juhiseid võib eirata ja Lego seire- auto klotsidest võib sama hästi valmistada rikša, lõõmavate granaadiheitjatega auto või tantsiskleva madalapõhjalise pikapi. Maailmalinna kultuuri ehitus- plokid on samamoodi parandamatud – paigalesunnitid osutuvad liikuvaks, privileegid kleepuvad kolkluse külge ja meeleheitest sünnib hübriidsus. Mõelge näiteks tippjuhtidest eliidile, lendamas ühest lennujaama äriklasi ootesaalist teise äriklasi ootesaali, ühest äriklasi hotellist teise, sunnitud haruharva kõnelema võõrast keelt, pistma suhu võõrast toitu või leidma teed võõral tänaval. Nüüd võrdle Lääne-Aafrikast pärit taksojuhiga, kes üritab täita tellimust Londoni või Tokyo tänaval, Michoacánist pärit hotelliteenijaga, kes Manhattanil piketeerib, Luzoni saarelt värvatud madrusega, kes hoolitseb

6. Bauman, Z. 1998. *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press; Friedman, J. 1994. *Cultural Identity and Global Process*. London: Sage.

LINNATEORIA TEKSTID

konteineritesse pandud leviaatanite eest, kes kurseerivad neid linnu üheks liitvail laevandusteedel – kõik sunnitud kohandama oma igapäevast maailma sellega, milles nad leiavad end elamast, ja seda maailma nende endi maailmaga. Kes siis nendest on kosmopoliit ja kes silmaklappidega kohalik? Tõsi, üle piiri aetud põgeniku ja vabatahtlikult piiri ületava turisti olukord on radikaalselt erinev, kuid siiski – kes teeb ära tegeliku töö teiste linnade maailmalinna tassimisel?

Sellised on metapoli probleemaatikad ja potentsiaalid, muutlikult tähistatud globaalne linnaväli, millel me kõik heitleme võõra ja oma, välismaise ja kodumaise, kosmopoliitse ja kolkaliku määratlustega. Ja selliste võistluste ajal lööme õhku mujale sattunud kohatuid kohalikke, uusi enamusi ja julgust saanud vähemusi, rahvakoalitsioonide igavesti liikuvaid eripärasid ja võib-olla... võib-olla siiski... võimaluse kujutleda maailmalinna usalduslikku põhiprintsiipi mitte kui selle aluseks olevat tõde, vaid kui kõigest ühte paljudest strateegilistest ja olemuslikult kultuursetest tegevustest.

LINNAKULTUURIDE MAAILMAD

Meie kolmas artefakt on *tasbih*, üheksakümmend üheksa musta puupärli reas tutiga rohelisel nõõril, moodustades islami roosikrantsi. See kollektsiooni osa valmistati Bangkokis ja omandati Torontos, kuid selle oleks võinud samahästi osta New Yorgis, Londonis, Tokyos, Frankfurtis, Hongkongis või Shanghais. Me võime mõelda sellest *tasbih*'st kui tõendist selle kohta, kuidas maailma endised (või, kui soovite, uus-) koloniaalsed ääremaad tungivad globaalsesse tuumikusse, täites oma paljude maailmadega kunagi ja uuesti koloniaalse maailmalinna. Kuid ka teine tõlgendus on sama paikapidav: otsustades seda, kuidas *tasbih*'t kasutatakse (või ei kasutata) isikliku palve *dhikr*'i jaoks, on New York, London ja Tokyo äärealadeks hoopis teistsugusele globaalsele keskusele – maailmalinnade süsteem, mis koosneb sellistest kohtadest nagu Mediina, Kairo ja Karachi.

Mõistagi võib väita, et sellised paigad ei saa olla maailmalinnad. Nad ei ole suurfirmade juhtimis- ja kontrollkeskused, nad on armetult halvasti varustatud pilvelõhkujatega, nad ei meelita ligi võõrtööjõu armeesid, neil pole isegi Guggenheimi. Suurfirmade peakontorite loetelus ei esineks Mediina isegi delta-klassi maailmalinnana! Kuid paljude jaoks, kelle tavapärase, sümbolitest laetud materiaalse praktikate muster – kelle kultuur – on seotud rohkem koraani kui kapitaliturgudega, on Mediina keskuseks sootuks teistsuguses maailmalinnade süsteemis, mis pagendab New Yorgi, Londoni ja Tokyo heal juhul beeta- või isegi gamma-klassi staatusesse.

Tasbih tuletab meelde, et kuigi suurfirmade peakontorid on kergesti loetletavad, ei tähenda see sugugi, et need on kõik, mis loeb, ning teiste kultuuri näitajate loetlemine annab meile hoopis teistsugused maailmalinnad, mis on organiseeritud hoopis teistsugustesse maailmalinnade süsteemidesse. Peakontorid ei ole ju vähem kultuuriartefaktid kui muud, dünaamilise mustriga praktikate koostisosad, millesse kapital ja majandus on kinnistatud. Ja kui me suuname pilgu mujale, et keskenduda materiaalsele praktikatele, mis keerlevad mitte kapitali, vaid näiteks jumalikkuse kontseptsioonide ümber, asuvad aukohale linnad, mis meile varem mõttessegi ei tulnud: Vatikan, Medina, vahest Salt Lake City ja Dharamsala ning, niivõrd kui neoklassikaline majandus moodustab praegu planeedi valdava teoloogia, ka Chicago. Kui meil ei tarvitsegi nii kaugele teoloogia valda kanduda. Maailmas, mis on sedavõrd

LINNATEORIA TEKSTID

küllastunud filmilikust kommunikatsioonist, on näiteks Mumbai kaua ainuüksi toodangu mahu poolest kõigist teistest üle olnud, samal ajal kui Tokyo, see maailmalinluse hääbuv musternäidis, kujutab endast piiripealset ääremaad, kus *anime* ja videomängud viljakalt segunevad ja paljunevad, täites kubinal interneti ja migreerudes igas suunas – seal on koletised ja nad on teel meie poole!

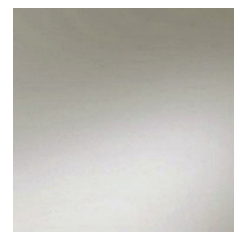
Seega ei ole metapol pelgalt maailmalinna süsteem, vaid maailmalinna süsteemide süsteem, ja nende süsteemide vahavates ristumiskohtades ilmuvad lahkuminevad linnad end üksteises üle tohutute vahemaade – hangeldaja kultuur, mida kehastab Manhattani panga harukontor Ar-Riyadis, viitab muutumalt Mediina preestrikultuurile ükskõik millises Ameerika Ühendriikide kirderannikut kirjavatest mošeedes. Sellised jätkuvad kultuurivahetused loovad kihilise maailmalinnade maastiku, mis on süstematiseeritav erineval moel vastavalt sellele, kuidas seda vaadata ja mida otsida. Veelgi enam, nende erinevate süstematiseerimislähenemiste jaotus ei ole vaid vaatamise küsimus, vaid ka tõukejõud sellele, kuidas me tegutseme: mõelgem näiteks sellele praegu teravnevale pingele, mis seab vastamisi Mediina metafüüsilise loogika ja NY-LON-i usaldusloogika, pinged, mis ilmutavad end erineval skaalal alates geopoliitikast ja lõpetades ühe linnakvartaliga.

Võib vabalt olla, et maailmalinna staatuse määrab see, kas selles kohas aetakse ülemaailmset äri. Kuid maailma äri võtab mitmeid eri kujusid – kuna see on kinnistatud meeletult erinevatesse mustritesse meeletult erinevatest praktikatest, mis on üheaegselt materiaalsed ja sümboolsed – ja maailmalinn tuleb tingimata järele. Juba mõnda aega on olnud tavaline eeldada, et maailmalinn on kultuuritu majanduslik moodustis, ning sealt edasi jätkata selliste linnade enam-vähem epifenomenaalsete kultuuriliste korrelaatidega. Samal ajal on nende turgudest ajendatud linnamasinate vastane lahinguhüüd kõlanud nii: „võimalik on teine maailm”. Halvavalt pehmelt öeldud, kui metapoli seisundi polüvalentne kultuuriline kinnistatus kuulutab midagi lihtsamat, kuid palju radikaalsemat: „on teised maailmad”. Kui jätta kõrvale rangelt universaalselt teaduslikult objektiivsed maailmalinluse määratlused, on olemas palju rohkem maailmalinnade liike, mis on korraldatud palju enamatesse maailmalinnade süsteemidesse kui meie geostatistilistes algorütmides ettegi kujutatakse.

MAAILMALINNA VILJELEJAD

Meie neljas ja viimane artefakt on vana labane troop, kuid sellegipoolest tõene: peegel. Vahest etnostilis peenutsevalt raamistatud Maroko kahhelkivide või mitmevärvise Oaxaca vermitud plekiga, on siiski selle päritolu ja detailid tähtsusetud. Tähtis on hoopis see, et sa vaatad end sellest, lakkad olemast näitusekülastaja ja saad hoopis osalejaks.

Me võime vabalt kujutada globaalset kultuurimaterjali ringlust – olgu selleks siis usalduskapitali vahendid, võõrtöajõu tarvitamine, sissetungiva teisitimõtlemissaätsud, kinožanrid või rituaalne seadmestik – kui hoovuseid. Kuid samas võime neid kirjeldada kui tagasihoidlikke üksuseid, mis koosnevad nendest, kes neid saavad, vastu võtavad ja rakendavad, kes neid ühest kohast teise kannavad ja neid uute oludega kohandavad. Materiaalsed praktikad on olemas ja saavad tähendusrikkaks vaid nende praktiseerijate tõttu ja see tähendab meid. Me oleme loendamatu ja erinevatel viisidel, mõnikord teadlikult, kuid enamasti märkamatu maailmalinnade valmistajad ja kohad, kus ristuvad maailmalinnade süsteemid. Olgu tegu tippjuhiga, kes lendab äri-

LINNATEOORIA TEKSTID

klassis New Yorgi ja Hongkongi vahet, võõrtöölisega, kes saadab koju Morelia või Accra äärelinna rahasaadetisi, või Dearbornis *dhikr*'i lugeva moslemiga, me kõik kanname endas oma maailmu kaasas, sobitame neid linnadesse, kust me end leiame, ning muundame seda linna, nii hästi kui suudame, oma maailmaga muganduma.

Meie praktikate kogumik on maailmalinna kultuur, selle jätkuvad hübriidseerumised ja metapolilikud lõpptulemused, ning sellele vastavalt käitumine tähendab saada tagasi kas või pisut võimu ja kontrolli, mida hoiti nii kaua eemal üleval nendes impeeriumi ministereeriumide ja peakontorite alfa-klassist linnastutes. Mida rohkem on meid, kes seda teevad, seda rohkem kontrolli me kõrgemalt tagasi saame. Kuid suutmatus seda teha on vaikiv nõusolek turumajandusliku multikultuursusega, sellisega, kus privilegieeritus demonstreerib suureltselt kõikide nurkade sallimist, ise end samal ajal nendest innukalt eraldades, jättes need, kes on välja jäetud, üksteist umbusu ja hirmuga silmitsema.

Lõhestatute ja vallutatute seas ühise eesmärgi loomine on parim vastus sellele kõirilõikajaliku konkurentsiiga metapolidüstoopia. Kahju, et see ei tundu kergete ülesannete killast, arvestades seda, kuidas kõnealune jaotus tugineb seesmiselt tundmuslike, tähendusrikaste materiaalsete praktikate näiliselt leppimatul lahknevusel: *Kulturkampf* või täpsemini eraldiseisvate ja selgesti eristatavate „kultuuride” näiline kokkupõrge. Kultuurid, mis – hoolimata planeedi paljukiidetud digitaliseeritud parasotsiaalsuse poolvarjust – paistavad end veelgi ligipääsmatumalt (taas)rajavat, kuid neid ähvardab oletatav assimileerimise, *coca-colaniseerumise* ja *mcdonaldiseerumise* sund.

Ent kuigi meie maailmad on endiselt lahkuminevad, peavad need maailmalinnas ninapidi koos kodu rajama, teineteise vastu hõõrduma, nipet-näpet vahetama ning nende tulemusena tekkivaid hübriide edasi kandma. Kultuuride segunemine lepkitab leppimatuid maailmu ilma nende leppimatust ohvriks toomata. Tänavail ja igapäevaelus pilkab see assimileerimise diktatuuri ja multikultuursuse ebaseisust, võtku see siis nii üürikesse kuju nagu *soju* kokteilide ilmumine Pärsia restorani või nii radikaalse vormi nagu zapatistide autoritaarsusevastase taktika liitumine Quebeci või Genova tänavail. Maailmalinnas on see kõikjal ja see kujutab endast väikest, kuid vägevat vahendit Maailmalinna Uuesti Ehitamiseks altpoolt väljapoole... Eriti, kui seda kindlustab mõõdukas annus ksenofiiliat.

Ksenofiilia all ei pea ma silmas mingi Teise romantiseerimist ja teise kultuurivormide tarbimist, kuigi see võib vähemalt esimeseks sammuks olla – me oleme hakanud kalduma liiga varmselt alahindama teistega nende tingimustel ühe laua taha istumise jõudu. Mõelgem ksenofiilia all hoopis edasikihutatavat kihku astuda avalikult suhtlusse ja lasta endaga suhtlusse astuda sellel, mis ei ole tuttav, mõtteviisi, mis peab erinevusi palju enamaks kui midagi, mis toimub ja millega tuleb vastumeelselt kuidagi toime tulla või – mis veel hullem – mille vastu end kaitsta. Ksenofiilia tuletab meile meelde, et ka meie oleme teistsugused, valmistab meie psüühikat ette sügavateks suheteks nendega, kes meist erinevad, ning toimib samal ajal ravimi ja vaktsiinina meie umbusule teistsugususe vastu. Nii et kuigi meie elatavad maailmad ja meie omandatud teadmised sellest, milline maailm on, on täielikuks lõimumiseks paratamatult liiga lahknevad, on ksenofiilia kultiveerimine vajalik selleks, et hinnata, austada ja isegi empaatiliselt asustada üksteise mõõdapääsmatult erapoolikuid vaatepunkte.⁷ Ksenofiilse suhtluse kaudu areneb meil võime kogeda midagi mitmesuguste reaalsuste sarnast, astuda dialoogi teistega,

7. Haraway, D. 1991. *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge. Eriti lk 183-201.

LINNATEOORIA TEKSTID

kes nendes realsustes elavad, ning sel moel liikuda eristavate seisukohtade vahel⁸ armastusväärselt ja vastastikuse tundeliigutusega. Sellised dialoogilised läbirääkimised on omakorda asendamatud, kui radikaalselt erinevad sotsiaalsed tegijad tahavad astuda vastu praktikatele, kus võim teeb tööd selle nimel, et paljusid vaigistada ja kaotada ning korrastada metapoli kui tervikut väheste hüvanguks.

Niisis, mis tuleb? Koht, kus erinevus lõhestab, privileege säilitatakse ja vana-kurat võtab veel viimase? Või koht, kus teistsugusus suhestub, ühendamatus lammutatakse ja metapoli kultuuri tootmisest saab ühine, teadlik projekt? Meie viljeleme maailmalinna, nii et valik on meie.

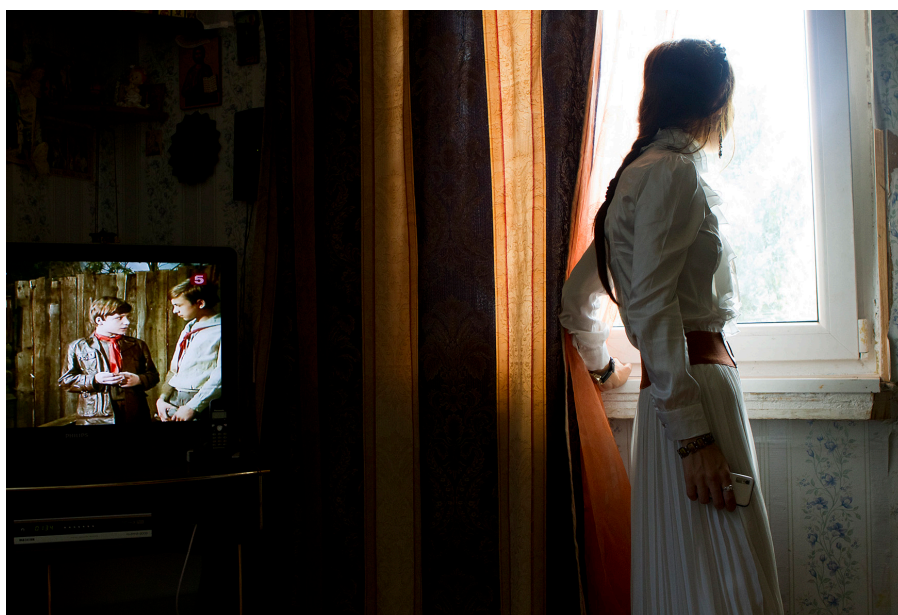
OSA SELLEST ESSEEST KASUTAB MATERJALI RAAMATUST: FLUSTY, S. 2004. *DE-COCA-COLONIZATION: MAKING THE GLOBE FROM THE INSIDE OUT*. NEW YORK, LONDON: ROUTLEDGE.

VARASEM VERSIOON SELLEST ESSEEST ILMUS KOGUMIKUS: BRENNER, N. AND KEIL, R. 2006. *THE GLOBAL CITIES READER*. NEW YORK JA LONDON: ROUTLEDGE.

DR. STEVEN FLUSTY ON VAHELDUVA EDUGA TEGUTSEV GEOGRAAFIA PROFESSOR NING LINNAPLANEERIMISE KONSULTANT, KES ON MUUHULGAS ANALÜÜSINUD PAHAAAIMAMATUID LINNU KOLMELT KONTINENDILT.

8. Bakhtin, M. (Holquist, M., toim.) 1988. *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Austin: University of Texas Press.

LINNAFOTO

MUSTLASED KUI PERIFEEERNE KOGUKOND

Tekst ja fotod: ANNIKA HAAS, fotograaf ja filoloog

Pärast keeleteadlast Paul Aristet, keda Eesti vanema põlvkonna romad siiani hellitavalt valgeks mustlaseks nimetavad, on selle väikese ja omaette hoidva kogukonna uurimine olnud siinmail juhuslik ja kaootiline. On küll kirjutatud paar magistritööd, mis jäävad paraku laiema üldsuse eest varju, ja ajakirjanduses vilksatab aeg-ajalt mõni artikkel, kuid stereotüüpselt on need ilmutised üldjuhul negatiivse alatooniga. Kui väikeses kogukonnas on üks must lammas, kanduvad selle räpased teod paratamatult kogu karjale üle. Mustlased on meile ebanugavad. Sest tegelikult me ei tunne neid. Nagu Eestis ei tunta siiani ka mustanahalisi, kelle suhtes on rassivaenulik käitumine paraku jätkuv tavanorm. Ometi on mustlaste ehk romade näol tegu ühe meie põlise vähemusrahvusega – alates 17. sajandist on nad siin elanud püsivalt, esmamaining pärineb lausa aastast 1533. Viimase suurema sõja ajal pandi Eestis mustlaste kallal toime genotsiid, pea kogu põline mustlaste kogukond mõrvati koonduslaagrites. Praegune Eestis elav romade seltskond järgib kolme liini – on Eesti, Läti ja Vene mustlased. Esimesed on need vanima põlvkonna järeltulijad, kellest on järel vaid üksikud. Läti ja Vene mustlased moodustavad siinse romade kogukonna põhikumiku, kellest Läti liini esindajad on koondunud Valka ja Vene liini romad peamiselt Tallinna magalarajoonidesse või perifeersetele linnaaladele. Perifeersus mustlaste elukohavalikus on seotud nende karakteris püsiva vabaduseiha ja looduslähedusega. Üldjuhul eelistatakse suure perega elada äärelinna väikemajades, kus võib pesitseda ühe perekonna 3-4 generatsiooni korruga, lisaks lähemad ja kaugemad sugulased, mustlasvaim vajab enese ümber õhku, aga õlg-õla tunnet ligemesega õhust veelgi enam. Kogukondlikku ühtsustunnet ja samas eraldatust muust ühiskonnast rõhutab veelgi see, et oma keelt kasutatakse justkui salakeelena. Mustlased on loonud omaenese privaatsed saarekesed keset üldist ühiskondlikku olemist. Ja sellise perifeerse elamisviisi põhjuseid tuleb veel lähemalt uurida, et paremini mõista ja aru saada.

TERVITADES TÄNAVAKULTUURI FESTIVALE!

Tänavusel aastal on Eestisse sadanud märkimisväärne arv festivale, mis keskenduvad linnaruumi rikastamisele erinevate kunstipraktikate kaudu. Tänavakunsti festivalid *Stencibility* Tartus ning *Sõnum Seinal* Pärnus, linnafestival *UIT* Tartus ning linnaruumi- ja tänavakunsti festival *Prosessifestivaali* Suvilahtis Helsingis, mille algatajaks oli Eesti Instituut Soomes. Linnafestivalide kontseptsiooniliste taotluste kohta püüab selgust luua MARIKA AGU.

TÄNAVAKUNSTI FESTIVAL STENCIBILITY

Intervjuu festivali korraldaja Sirje Joalaga

Millised on ideelised ajendid korraldamaks Stencibility festivali? Milliste kogemuste andmistele festival keskendub?

Stencibility eesmärk on tunnustada eesti tänavakunstnike nende panuse eest ühisruumi rikastamise, tõsta kogukonna tähelepanu ja teadlikkust meid avalikus ruumis ümbritseva kunsti suhtes ning edendada tänavakunstikultuuri. Esimestel aastatel oli tegemist kõige enam teavitustööga, mis väljendus näiteks fotokonkursi ja parima Tartu tänavakunstiteose valimises. Nüüd on vist see töö juba suuremas osas tehtud. Sel aastal sai edukalt alustatud kunstnike kutsumist Tartusse väljaspoolt Eestit, millega kindlasti järgnevatel aastatel jätkame. Oleme tugevalt pannud rõhku inimeste kaasamisele, juba festivali korraldamisega võivad kõik huvilised liituda – sel aastal oli meil 3-4 vabatahtlikku. Lisaks seinte maalimisele oleme alati püüdnud kaasata laiemat publikut kas näiteks fotokonkursil osalemisse või parima tänavakunstiteose valimisse, tänavu toimusid ka ekskursioonid ja filmiprogramm.

25. aprill - 12. mai 2013 Tartus

*Okeiko ja Hypnobooster
Struve tänava treppide juures*

INTERVJUU

Millist rolli esindab Stencibility tänavakunstifestival Tartu linna kujundamises? Kuidas näete festivali mõju Tartu linnale?

Nagu Vabaduse silla puhastamisloost¹ selgus, oleme me festivaliga ainuke ametlik ühenduslülina ja tänavakunstnike vahel. Võib-olla on meie organiseeritus näidanud ka linna jaoks, et tänavakunstnikud ei rapsi suvaliselt, vaid et neil on tõi taga. Kui me organiseerime igal aastal kaks uut seinapilti Tartusse juurde, siis see muudab juba füüsiliselt päris palju linnaruumi.

Millised tegevused ja üritused on festivaliga kaasnenud?

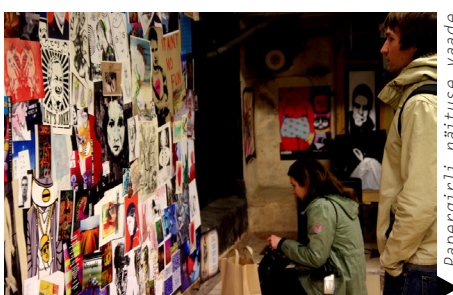
Esimesel aastal, 2010, oli Polymeris kõikide Eesti *stencil*-kunstnike kokkusaamine ja sümboolne võistlus, kus tegelikult polnudki tähtis võitja, vaid koostegemine ja üksteisega tutvavaks saamine. Teisel aastal tegi Multistab seinamaalingu Võru tänavale, ühtlasi teostati välisseinale ühiskavandi alusel seinamaaling² ning toimus parima Tartu tänavakunstiteose valimine rahvahääletusel. Kolmandal aastal teostas Satinka seinamaalingu³ Genklubis ja Maari Soekovi seinamaalingu „Ouroboros“⁴ Toomemäel Väiksel tähetornil ning toimus fotokonkurss⁵. Sel aastal oli Kaarsillal fotonäitus ja Papergirl'i näitus⁶ Tartu Linnaraamatukogu keldris, mis tipnes laekunud kunstitööde laialijagamisega jalgratastel, ning lisaks tegi prantsuse tänavakunstnik Kashink seinamaalingu⁷ Võru tänavale ning eesti kunstnikud Okeiko⁸ ja HypnoBOOSTER⁹ Struve tänava¹⁰ treppide juurde, ühtlasi toimusid rattaekskursioonid ja filmiprogramm. Peale festivali sündmuste kajastamise vahendab *Stencibility* Facebook'i leht aastaringelt Eesti tänavakunstis toimuvat.

Kashink teostamas seinamaalingut Võru tänavale

Näitus Kaarsillal

Papergirl'i näituse vaade

1. www.tartupostimees.ee/1244980/soodapritsimehed-valivad-kunsti

2. stencibility.blogspot.com/2011/05/hallid-harrad-uhistoo-ja.html

3. stencibility.blogspot.com/2013/02/hupnonautide-tegemine.html

4. stencibility.blogspot.com/2013/02/ouroborse-tegemine.html

5. <http://stencibility.blogspot.com/2012/06/fotokonkursi-tulemused.html>

6. suurjalutuskaik.blogspot.com/2013/05/papergirlinaituse-finaal.html

7. suurjalutuskaik.blogspot.com/2013/05/stencibility.html

8. www.facebook.com/PlanetOkeiko

9. hypnoBOOSTER.com

10. suurjalutuskaik.blogspot.com/2013/05/stencibility_7.html

LISAINFO:

stencibility.blogspot.com,
[facebook.com/Stencibility](https://www.facebook.com/Stencibility)
stencibility@gmail.com

TÄNAVAKUNSTI FESTIVAL SÕNUM SEINAL

10.-14. august 2013 Pärnus

Intervjuu festivali korraldaja Keiu Telvega

Millised on ideelised ajendid korraldamaks Sõnum Seinal tänavakunsti festivali? Milliste kogemuste andmistele festival keskendub? Kuidas näete tänavakunstu rolli linnaruumi kujundamises?

Kõik hakkas tegelikult sellest, kui mul õnnestus bakalaureusetöö raames uurida tänavakunsti. Vestlused tänavakunstnikega ning nende maailmavaate tundmaõppimine panid mind mõtlema erinevatele võimalustele, kuidas saadud kogemust ja teadmist edastada ka neile inimestele, kellel endal puudub võimalus ning aeg selle valdkonnaga lähemalt tutvuda. Tänavakunsti abil saab linnaruumi paremaks muuta ja suhtlusest tänavakunstnikega on välja tulnud, et ka neil on see ambitsioon olemas. Sõnumid, värvid, põnevad kompositsioonid võiksid olla osa meie igapäevasest linnapildist. Tänavakunst ei nõua keerulisi tehnilisi lahendusi ega inimeselt eraldi ettevõtlikkust külastamaks galeriid või kunstimuseumi.

Sõnum Seinal festival keskendubki erinevate tänavakunsti võimaluste näitamisele, tuues lisaks šabloonkunstile ja grafitile tänavale ka eesti kunsti-klassika interpretatsioonid, skulptuuri, maali jne. Me pole välistanud ühtegi kunstivormi ning kavandid kõikides stiilides on konkursile oodatud. Festivali lõppilme selgub juba pärast konkreetsete tööde väljavalimist.

Millist rolli esindab Sõnum Seinal Pärnu linna kujundamises? Kuidas näete festivali mõju Pärnu linnale?

Tänavakunsti töödele koha otsimisel oleme lähtunud ennekõike nendest linnaruumi osistest, mis on oma esmase eesmärgi minetanud ja jäänud juba

INTERVJUU

mõneks ajaks lagunema. Värvide ja sõnumitega anname vanale pinnale uue väärtuse, mis omakorda peaks näitama laiemalt tänavakunsti kasutamise võimalusi. Kõik festivali käigus tehtud tööd jäävad linnapilti pikemaks ajaks ning ideaalis peaksid muutuma Pärnu üheks osaks. Festivali eesmärgiks on näidata alternatiive linna kujundamisprotsessides ning tuua esile, kuidas on võimalik linnakeskkonda ühe algatuse tulemusena muuta ja ehk isegi parandada. Ühelt poolt võiks festivali käsitleda kui tänavakunsti tutvustavat aktsiooni, aga laiemalt on selle taga soov panna inimesi märkama end ümbritsevat linnakeskkonda ja neid võimalusi, kuidas seda saab paremaks muuta.

Millised tegevused ja üritused festivaliga kaasnevad? Mille põhjal on valitud need konkreetsed objektid linnaruumis, mida rakendada tänavakunsti viljelemise tarbeks?

Festivali keskuseks saab Pühavaimu 17 maja, mis haarab endas kolme eraldiseisvat projekti. Tegemist on vana vabrikuhoonega, mis on jäänud lagunema ning festivali käigus leiab selle ruumides paiga tänavakunsti käsitlev näitus, maja aknad saab enda kasutusse projekt „Aken kunsti” ning otsusein saab lõuendiks mõnele kunstigrupile. Lisaks Pühavaimu tänava majale on Pärnu Brackmanni-nimelisse parki püstitatud kunstiklassika allee, mis haarab eesti kunstnike tööde interpretatsioone, Steineri aias on võimalik jälgida skulptorite tegemisi, Rannapargis asuvad Jasper Zoova võrkskulptuurid ning lisaks sellele on kesklinnas veel paar seina, mis jäävad väliskunstnike kasutusse. Valik on tulenenud meeskonna visionist ning sobivate hoonete kättesaadavusest Pärnu kesklinna piirkonnas.

LISAINFO:

www.facebook.com/sonumseinal

www.parnufringe.ee

Tänavakunsti festivali “Sõnum seinal”
künstiline juht: keiu.telve@gmail.com

Foto: suurjalutuskaik.blogspot.com

LINNAFESTIVAL UIT

15.-17. august 2013 Tartus

Intervjuu korraldajate Marie Kliimani ja Karmen Otuga

Millised on ideelised ajendid korraldamaks UIT Linnafestivali? Milliste kogemuste andmistele festival keskendub? Kas festivali üks eesmärke võiks olla millegi uue konstrueerimine juba tuttavlikus argipäevastunud linnas?

Idee tekkis, külastades välismaiseid festivale. Alustades Tartus idee kallal töötamist, selgus, et festivalile on rohkelt kaasamõtlejaid. End samuti interdistsiplinaarsuse egiidi all tutvustanud festival *Eclectica*¹ lõpetas eelmisest aastast tegutsemise, mistõttu valitseb Tartus hetkel olukord, kus puudub üritus, mis koondaks interdistsiplinaarsuse ja kohaspetsiifikaga tegelevaid kunstnikke ning nendest teemadest huvitatud inimesi.

Kuigi tegu on eelkõige Tartu linnaruumi festivaliga, on UIT ka rahvusvahelise haardega, tuues Tartusse uudsete vaadete, tehnika ning distsipliinidega tegelevaid artiste ning lisaks kohalikule kunstnikkonnale ka inimesi, kes Tartu linna hoopis uuel ja põneval viisil vaatleksid. Näiteks esinevad festivalil prestiižse Norra Teatriakadeemia äsjased lõpetajad, kes rakendavat meetodit, kaasates publiku lavastuse sündi blogi vahendusel – muuhulgas saab valida, kes keda seebiooperite olemust käsitlevas lavastuses suudleb ning kuidas etendus lõppeb. Samuti võib kohata kehamiimi tehnikat esindavaid artiste Barcelona lavakoolist MOVEO, kelle aktsioonid kujutavad endast ootamatutes kohtades lühikeste etüüdidega ülesastumisi.

Festivali üheks peamiseks eesmärgiks ongi soov juhatada linnaelanikud ja festivalikülalised kõrvale oma argipäevastelt marsruutidelt ning tuua tavalisse päeva ebataavalisi juhtumisi ja eriskummalisi üllatusi, kutsuda inimesed uitama harju-

1. www.facebook.com/pages/Eclectica-Festival/127701160043?fref=ts

INTERVJUU

muspäratutele radadele. Seega võib öelda küll, et millegi uue konstrueerimine juba tuttavlikus argipäevastunud linnas, on kindlasti üks meie eesmärke.

Millised tegevused festivaliga kaasnevad? Milles seisneb festivali interdistsiplinaarsus?

Põhiprogrammi kuuluvad etendus-, heli-, ja videokunsti valdkonna esindajad, linnapildis näeb mitmeid kohaspetsiifilisi installatsioone, läbi viiakse erinevaid kirjandus- ning tänavakunsti tuure. Toimuvad ka mitmed interaktiivsed linnakeskkonnaga seotud mängud ning samuti leiab festivalikavast lastele suunatud tegevusi. Festivalil osalevad sel korral kunstnikud Eestist, Lätist, Leedust, Hispaaniast ja Norrast.

Oluline on, et festival soosib kaasprodutseerimise näol eri valdkondadest kunstnike koostööd, mida kavatseme tulevatel aastatel veelgi rohkem rõhutada. Etendus- ja installatsioonikunstid on väljundid, mille kaudu saavad eri kunstidistsipliinide esindajad koostööd tehes uut kvaliteeti luua. Tahame välja murda veidi kapseldunud kunstiloomest, mis reeglina eeldab lavastaja, näitleja, stsenograafi koostööd. Hoopis julgemalt võiks pöörduda mõne teistsuguse taustaga loomeinimese poole.

Milliseid linnakasutus praktikaid festival soosib? Millistele linnaosistele soovite tähelepanu pöörata?

Tahame viia Tartu kesklinna koondunud kultuurielu ka äärelinnadesse ja nõ Tartu perifeeriasse. Et magalad ei oleks ainult magalad ning tööstuspiirkondades liiguksid peale suurte autode ka ringiuitavad jalakäijad ning ratturid. Omamoodi tunne-oma-kodulinna projekt – ilusat ja põnevat leiab igalt poolt – kunst ei kuulu ainult galeriidesse, kultuuriklubidesse ja teatrimajadesse, vaid ka tänavatele ja inimeste sekka. Tahame tuua linnapilti värvi ja elevust, panna inimesed oma ümbrust uue pilguga vaatama.

Linnafestival UIT programmist leiab näiteks Eike Epliku teostatud installatsiooni salapärases Hiinalinnas ning lavastuse „Ehe ruum“, mis valmib koostöös noore koreograafi Liis Varese, ehtekunstnik Anna-Maria Saare ja etenduskunstnik Taavet Janseniga Vana-Petri kalmistul. Sarnastes paikades toimuvad ka mitmed teised etenduskunsti projektid.

Kas festival käsitleb linna inimestevahelise interaktsiooni taustüsteemina või käsitletakse linna omaette uurimisobjektina, milles tuuakse esile linna elementide päritolu, ajalugu, autor jms?

Pigem näeme linna omaette uurimisobjektina, kasvava ja areneva, mõneti isereguleeruva organismina, kui nii võib öelda. See on küll romantiline vaatenurk, kuid sellest hoolimata (või just selle tõttu) võluv. Linn, kätkedes endas alati teatud kollektiivset anonüümsust, võib väga ägedaid asju korda saata. Natuke tegeleme anonüümsuse uurimisega ning selles teatud nihete tekitamisega. Heaks näiteks on Annelinna maja Pikk 86 aktsioon, kus saavutasime kokkuleppe suure nelja trepikojaga paneelmaja elanikega, kes üksteist (ja ka meid) isiklikult tundmata ühise valgusinstallatsiooni löid. Selles on midagi väga ilusat ja võimsat.

LISAINFO:

www.uit.ee

facebook.com/LinnafestivalUIT

uit@uit.ee

Foto: Lauri Täht

LINNARUUMI- JA TÄNAVAKUNSTI FESTIVAL PROSESSIFESTIVAALI

12. juuni 2013 Helsingis

Intervjuu festivali korraldaja ja tänavakunsti näituse kuraatoriga Viktor Guroviga

Millised on Prosessifestivaali ideelised taotlused, millele festival keskendub?

Prosessifestivaali keskendus linnas ja avalikus ruumis toimuvatele kõrvalnähtustele ning protsessidele. Seekord oli suurema tähelepanu all tänavakunst. Festivalil toimusid erinevad töötoad, kus linnaelanikud said ise proovida erinevaid tehnikaid tänavakunsti viljelemiseks, samuti näidati noorte lühifilme, toimusid muusikalised etteasted ja tänavakunstile keskenduvad loengud. Avati tänavafoto-, koomiksi- ja tänavakunsti näitused. Idee oli erinevate tegevuste, arutluste ning vaatluspraktikate kaudu lahata ja õppida mõistma linnas toimuvaid loovnähtusi.

Millistel alustel kujunes näitusel osalevate kunstnike valik?

„Prosessi“ näituse kokkupanekul keskendus kunstnikele, kes omavad teatavat rolli linnaruumi kujundamisel, kes inspireerituna ümbruskonnas asetleidvatest sündmustest, on alustanud omaalgatuslikult linnapildi muutmist. Näituse eesmärk oli kunstnike teoste vahendusel näidata nende loovtöö protsesse. Kunstnike valik põhines nende eelnevalt tehtud töödel. Festivali organiseerijaks oli Eesti Instituut Soomes, seega oli meie huvides kutsuda võimalikult palju kunstnikke Eestist. Valiku oluliseks tingimuseks osutus nende aktiivsus viimaste aastate jooksul ja panus tänavakunstkultuuri.

Foto: Lauri Täht

INTERVJUU

Näitusel osalesid eesti kunstnikest¹ **Multistab**, **Le 60 collective**², **Uku Sepsivart**³ ning **Mina Ja Lydia**⁴. Soomest olid kohal **Poe**, **Egs**, **Frank & Japhy**, **Jussy Two Seven**⁵ ja **Pallo**. Helsingi tänavakunstnike kõrval oli esindatud ka **Nug Rootsist**, **Petro** Inglismaalt, **2Shy**⁶ Prantsusmaalt ja **Flying-Förtress**⁷ Saksamaalt.

Kuidas oled otsustanud tänavakunstnike teoseid näitusel presenteerida?

Kui selgus, et saan korraldada näituse Tiivistämo hoones, jagasin ruumiplaani 11 alaks. Kutsutud kunstnikele saatsin kontseptsiooni teksti, alade jaotuse plaani ja fotod ruumist. Üldine plaan nägi ette, et näituse ruumi sisenedes näeb külastaja kõigepealt traditsionaalse grafiti mõjutustega kunstnike töid, seejärel kunstikke, kes kasutavad ikoonilist keelt, näiteks karakterites ning installatsioonides ja seejärel trafaret-tehnika esindajad. Kuna mitmed kunstnikud olid varem omavahel koostööd teinud, siis paigutasin nad lähistikku ka näitusel. Enamik seinamaalidest ja installatsioonidest sai tehtud spetsiaalselt selleks näituseks ja valmisid üheaegselt näituse ülespanekuga, mis nõudis lühikese aja jooksul kiireid otsuseid ja head koostööd kunstnikega.

Millisena näed tänavakunstniku rolli linna kujunduses? Levib uskumus, et justkui grafitis kajastub linnaelanike alateadvus, kuid kuidas näed sina linna ja tänavakunsti omavahelist suhet?

Linn mõjutab inimesi erinevatel viisidel. Linnaruumis on indiviidide mõtete ja emotsioonide peegeldus neid ümbritsevast keskkonnast loomulikuks nähtuseks. Tänavakunstnik loob tänavapilti oma teosega lisaväärtust, kuid samas võib see ka toimida vastupidiselt, sest kindlasti ei saa pidada paljusid tehtuid töid kunstiks. Mulle tundub, et ainult siis on võimalik mõista kunsti avalikus ruumis, kui linnaelanik on sellest huvitatud ja suudab seda mõista.

1. viro-instituutti.fi/prosessi/artists.html

2. le60collective.planet.ee

3. ukusep.blogspot.com

4. minajalydia.tumblr.com

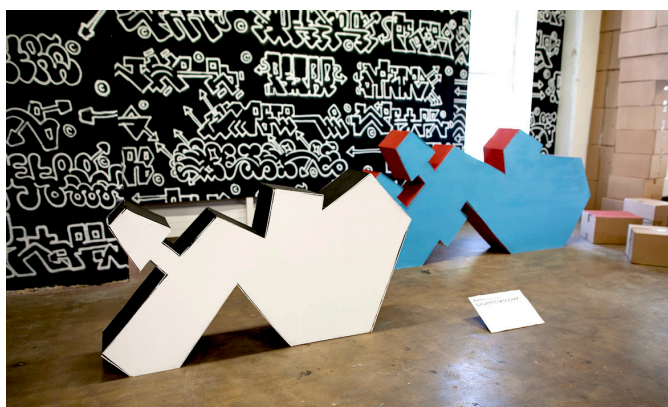
5. jussitwoseven.com

6. 2shywashere.com

7. flying-fortress.blogspot.com

LISAINFO:

www.viro-instituutti.fi/prosessi/

LAUD. Arhitektide piknik. Foto: Grete Veskiäli

REAKTSIOONIDE LINN

EVE ARPO, arhitekt

GRETE VESKIVÄLI, maastikuarhitektuuri magistrant, EKA

Kunstitudengid ootavad maja, Lasnamäe elanikud bussi. Neid gruppe peale ootamise muu ei seegi kui Tartu mnt 1 krunt. Selle kõrval asub peatus, millest väljuvad bussid viivad Lasnamäele. Kolm aastat tagasi asus seal Eesti Kunstiakadeemia hoone. 9. maist 9. septembrini paikneb krundil LAUD – KUMU Kunstimuseumi näituse „Aegade järellelud” linnaruumiprojekt.

LAUD ei viita otseselt ühelegi tuttavale objektile – ta ei ole tool ega laud, piire ega teepind – vaid nende kõigi sümbioos ja rohkemgi. LAUD vihjab EKA hoone ehitamisele ja pakub peatuspaika möödujale. LAUA avamisel muutus pooltühja autoparklana kasutusel olev tühimik pealtvaatajate silme all mõneks tunniks aktiivseks ehitusplatsiks. Kraanad, traktor, kallur ja eriveosed koos ehitusmeestega paigaldasid öös paneele. Reaalsuseks sai see, mis platsil igapäevaselt toimuda võiks. Kujuteldav maja muutus tõelisuseks.

Linnaruumis tegutsedes ei saa tulemust ette prognoosida, teos saab tähenduse vastavalt inimeste reaktsioonidele. Lasnamäe proua, kes bussi ootab, ei vaeva oma pead tähendustega, vaid kasutab objekti turukoti toetamiseks. Jaapani turistid mööduvad aga objektist sujuvalt sellele ühtegi pilku heitmata. Tundub, nagu oleks nende aju registreerinud objekti ehitusjäätmena ning

Foto: Martin Hoffmann

LUBAGE TUTVUSTADA

signaali edastamata jätnud. Taavi Tulev salvestab looduses linnuhääli ja kasutab objekti heliloomingu esitluspaigana. Lindude hääled pole pelgalt loodusmeeleolu linna toomine, vaid oma moonutuses kõlab pigem absurdse loomaiana. Signe Kivi näeb objekti juurde planeeritud magistrantide näituses võimalikku ohtu isiklikule mainele ja keelab selle toimumise. Teismelised tüdrukud avastavad elemendis moelava võimaluse ja teevad modellide kõnnakut imiteerides puusanõkse. Trikirattur registreerib objekti järjekordse takistusribana ja sooritab paar hüpet. Sotsioloogid saaksid objektile läbi viia väliuuringuid isendite käitumisest: „Miks on 48 meetri pikkuse objekti Kaubamaja-poolne külg atraktiivne noortele emadele ja armunutele, teine külg aga viinaninadele ja kahtlasemale seltskonnale.”

LAUD JA NÄITUS „AEDADE JÄRELELU”

LAUD on KUMU näituse „Aegade järelelu” Tallinna kesklinna ulatuv kombits, mis toimib ümbritseva linnaruumi elavdaja ja inimeste reaktsioonide katse-lavana. Kogu ideelise alateksti pinnal on eesmärk luua meeldiv ja üllatav keskkond, mis paneks inimesi enda ümber vaatama ja küsimusi esitama.¹

Näitus „Aegade järelelu” on KUMU kunstimuseumi kahel korrusel, aias ja Tartu mnt 1 krundil toimuv peegeldus idüllilistest ajaloolistest aedadest ja parkidest ning kaasaegsetest tõlgendustest inimsuhetes maastiku, looduse ja linnakeskkonnaga. KUMU ekspositsiooni külastamiseks varuge uudishimu, avatust ja aega. Eriti soovitame uidata koos kaardiga Margit Säde kureeritud KUMU rohetärganud aias, kus terrassidele, põõsastesse ja seintesse on peidetud heliteosed, teiste hulgas autoritelt Erkki Luuk & c, Triin Tamm, Cia Rinne (Rootsi), Paul Elliman (UK), Kenneth Goldsmith (USA), Louis Lawler (USA), visuaalset poeesiat kunstnikelt Raul Meel, Martijn in't Veld, Kadri Klementi ja teistelt. Müstiline džunglisarnane atmosfäär hüüab loominguga ja keele järele. Lisaks on arhitekt Katrin Koov koos tudengitega andnud mahajäetud aedadele uue elu – Soodevahest ja mujalt Tallinnast kogutud istikutest on saanud omanäoline treppidele paigutatud installatsioon, mille saadusi võib igaüks hiljem korjata ja süüa.

1. Sündmusi LAUAL saab jälgida siit:

www.facebook.com/GaleriiLAUD

Aegade järelelu KUMUS. Fotod: Grete Veski

Naissaar. Ekspeitsioon loodusesse militaarsude vahele. Foto: Paula Velez

CAMP PIXELACHE 2013: LIIKUVUS, MITMEKESISUS JA RESONANTS

ANDREW GRYF PATERSON, kunstnik-kultuurikorraldaja, sõltumatu uurija

Viimane, järjekorras kaheteistkümnes Helsingi *Pixelache*'i festival puistas osalised sihilikult laiali üle Soome lahe Tallinnast Helsingisse ja Helsingist Tallinnasse ning lisaks ka Tallinnast Naissaarele ning tagasi. Teabegraafikad ja plakat kombineerisid neid kolme asukohta (Helsingi, Naissaar, Tallinn) ning kodeerisid värvidega erinevaid kindlaksmääratud liikumisi “transdistsiplinaarsel kaksiklinna festivalil”. See kõik on ehk kirjeldamiseks tõesti paras suutäis, kuid sama oleks ka kõigi teekonnaliste erinevate huvide, hariduslike ja praktikapõhiste taustade ning päritolude loetlemine.

Pixelache on eksperimentaalse kunsti, disaini, uurimuse ja aktivismi transdistsiplinaarne platvorm, mida on tugevasti mõjutanud *D.I.W.O. (Do-It-With-Others; tee koos teistega – toim.)*, *P2P (peer-to-peer; partnervõrk või võrdõigusvõrk – toim.)*, *open-source* (avatud lähtekood – toim.) ja võrgustunud kultuurid.¹ Festivali on viimastel aastatel täienendanud aastaringselt kestev teavitustegevus ja haridusprogramm², mida teksti autor ka koordineerib. Selle protsessi osana võtsime vastavalt paindlikkuse ja jätkusuutlikkuse küsimustele prioriteediks heanaaberlike kontaktide loomise eelpool mainitud tegevusruumis, sõprussuhete ja koostöö arendamise Soome lahe ümber lähenemisega,

1. Vaata *Pixelache*'i kodulehte: www.pixelache.ac

2. www.pixelache.ac/pixelversity

TOIMUNUD

mida mina nimetan „kohaseks võrgustumiseks”. Mitmed käesoleva aasta festivali osalised on nende tegevustega seotud, sealjuures nii kohalikud kui ka Soome ja Eestisse sisseännanud, lisaks piirkondlikud osavõtjad Peterburist, Kaliningradist, Liepajast ja Minskist.

Tänu reisitoetustele ja partnerite ühisproduksioonile saime me kutsuda Tallinnast Helsingisse umbes 20 külalist festivali esimeseks osaks ja viia üle 100 külalise, kellest umbes pooled ei olnud ei Soomest ega Eestist, festivali jätkule Helsingist Tallinnasse. Nagu oli mainitud festivali peateemas „Facing North-Facing South”³ ning kutsutud avakõneleja SPIN (Spatial Intelligence Unit) ja Kristi Grišakovi ettekandes kahe linna vahel sõitva Viking Line'i laeva konverentsisaalis: liikuvus, kultuuri- ja majandusvahetus on olnud ajalooline ja tänapäevane osa Helsingi/Soome ja Tallinna/Eesti suhetes ning inimeste liikuvus nende linnastute vahel on palju keerulisem ja mitmekesisem kui kaheks rahvuseks jaotumine. See tuleneb erinevatest motivatsioonidest, kodakondsustest, rahvuskuuluvustest ja keeltest, mis on loonud ja loovad ka praegu mitmekesiseid partnerlussuhete ja ebavõrdsuse mustreid ja perspektiive.⁴

Korraldasime koostöös partneritega mitmeid kohalikke katseid, et sukelduda nendesse keerukustesse. Kõigepealt tellisime Linnalaborilt linnaretket Tallinna lahe äärde, sealhulgas Kalasadamasse, et selgitada muutuvaid hoiakuid linna ja mere piiridesse, kaasa arvatud ajalooline ja kaasaegne linnaplaneerimine ja majanduslikud küsimused. Too väga udune hommik täiendas festivali teemat, pakkudes hägust vaadet linna ja mere piiridele, eriti arvestades asjaolu, et enamik retkel osalenutest külastas Tallinnat esimest korda. Viimase minuti muudatus Naissaare praami väljumise kohas (terminal, kust paat alguses pidi väljuma, ei olnud valmis) lisas olukorrale dramaatilisust. Kaheksa kilomeetrit Eesti rannikust eemal olime jätkuvalt uduloori mässitud, seda kuni maabumiseni. Kaldal ootasid meid Naissaare sõjaväe teenistusest mahakantud veoautod, et transportida meid osa saama „laagri“ kogemusest. Saarel, mis oli varem tuntud kui Nargen (saksa keeles) või Nargö (rootsi keeles), oli kuni Teise maailmasõjani elanud rannarootsi kogukond. Saare sõjaväeline ajalugu on veel tänapäevalgi tuntav käega katsutavatel ja meeltele tabamatul kujul: sõjaväehooned, meremiinide jäänused, raskemineeraalid ja ebamäärane kolmekuuline periood pärast oktoobrirevolutsiooni, kui saar kuulutati anarhosündikalistlikuks autonoomseks vabariigiks. Nõukogude perioodil sõjaväele kuuluvana suletud saarel on tänapäeval üks kõigile tuntud alaline elanik, suviti tänu paljudele külastajatele paisuv rahvaarv ja klassikalise muusika festival⁵, mida veab tuntud Eesti helilooja Tõnu Kaljuste. Tagatipuks on saar Eesti looduskaitsealana ka austusväärne koht.

Resonantsi töötuba rannas.

Foto: Mari Keski Korsu

*Osavõtjad Monika
pardal teel Naissaarele.*

Foto: Paula Velez

3. www.pixelache.ac/festival-2013/facing-north-facing-south-introduction/

4. Peaesinejate kohta loe siit: www.pixelache.ac/festival-2013/keynotes/

5. www.nargenfestival.ee

Naissaar. Ekspeditsioon.

Foto: Anna Alekseychyk

TOIMUNUD

Omari küün. Kava koostamine vildist exceliga.

Foto: Antti Ahonen

Naissaar. Omari küün. Grafodroomi esitlus.

Foto: Antti Ahonen

Me lootsime ja planeerisime, et saar on hea koht võrgustumiseks, paik, mis toetab erinevate ajalugude, inimeste ja kohtade vahelist mitmekesisust. *Pixelache*'i laagri lähenemine soosib mitte-konverentsi stiilis „vaba planeerimist”, kus esimesel päeval otsustavad osalejad ise, mida ajakavva võtta, milliseid ettekandeid ja arutelusid (töötoad otsustasime meie enne) läbi viia. Ville Hyvönen *Pixelache*'ist orgniseeris kogu logistika ja võimaluse kasutada laagri baasina Kaljuste Omari küüni ja Naissaare külalistemaja. *Pixelache*'i laagi osalejad olid segu kultuuri- ja haridusvalkonna professionaalidest, aktivistidest, üliõpilastest ja teistest vahepealsete rollidega inimestest mitmetest erinevatest riikidest ja mandritelt – Taiwanist ja Indoneesiast Eesti, Austria ja Hollandi, Suurbritannia, Ühendriikide, Colombia ja Brasiiliani. Aetasime varasemalt välja pakutud tegevuste ning kõnede nimekirja suurele kangast tahvlile, mis oli kinnitatud maja ühele seinale: ülemisel real oli toimumiskohad ja ruumid ning vasakul tulbas ajakava. Kohapeal “vilt-exceliks” ristitud tabel täitis paindlikku ja liikuvat sündmuste kalendri rolli, millele paigutatud vildist ja paberist märkmepaberiruuudud lubasid osalistel märkida üles oma ürituse-ideed. Kahe päeva jooksul oli see kontrollpunktiks, kus sai uurida, mida inimesed soovivad teha ja millest võiks osa võtta.

Alates laupäeva pealelõunast kuni järgmise päeva hommikuni esinesid, kuulasid või osalesid *Pixelache*'i osavõtjad väga erinevatel ettevõtmistel. Transdistsiplinaarsed arutelude teemad (ettekannetega ja ettekanneteta) käsitlesid kunsti/kunstniku ning aktivismi rolli kodanikuühiskonnas, majanduses, tuumaenergeetikas, alternatiivses toidutarbimises, ühisvara või jäätmete küsimuses. Esindatud olid veel meediakunsti/disainiga seotud teemad, näiteks kohalolukultuur elektroonilises kunstis ja muusikas, samal ajal kui pööningul kogunes multidistsiplinaarne grupp, et arutada avatud riistvara strateegiaid. Mitmed Tallinna rühmitused, näiteks graafikud Grafodroomist või elektroonika-häkkerid Hobilaborist, presenteerisid oma töid rahvusvahelisele publikule. Mõlemal päeval toimusid töötoad, kus näiteks koostati loodusest leitud objektide kokku korjamise kaudu ürituste statistikat või ehitati koos päikeseenergiaga töötav akulaadija: esmaabivahend mobiilseadmetele. Järgmisel päikeselisel päeval toimusid hosteli terrassil arutelud 3D printeritest või anonüümsetest krüpteeritud suhtlusvahenditest või armastusest virtuaalajas-tul. Meie peakõneleja Mary Mellor Suurbritanniast kõneles öko-feminismist ja raha tulevikust, tekitades kuulajais mitmeid küsimusi, mis said vastuse kogu publiku ees või hiljem.

Hostel. Taavi Suisalu

"Päikeseenergia esmaabi" töötuba.

Foto: Antti Ahonen

Hostel. Peaesinaja

Mary Mellori ettekanne.

Foto: Antti Ahonen

TOIMUNUD

Välihosteli terrass ja söögiruum olid kohaks, kus toimus mitmeid omavahelisi vestlusi, suheldi öö läbi, seda täiendas saunas käimine. Erinevatel aegadel liikusid erinevad ekspeditsioonigrupid randa, metsa ja militaarmaastikule, et dokumenteerida, „trükkida” ja salvestada vaateid ja helisid. Üks, kes julgustas teisi liituma, leiutas põhimõttel puu + numbrid põhineva Sudoku mängu, keset ööd toimus „alasti jooks varemteni”, samal ajal kui teine grupp inimesi proovis isetehtud satelliidijälitajaga kätte saada ESTCube-1⁶ signaali. Sellised tegevusi ja ideid jagati üksteisega nagu jutte ja anekdoote, dokumenteeritult jagati ka hiljem kultuuri ja pärandihuvilistele omasel viisil sotsiaalmeedias. Lahkumisel, lõunasöögi ajal, kutsusid erinevad osalejad osalema järgmistel üritustel Horvaatias, Colombias, Brasiilias, Sloveenias ja Soomes.

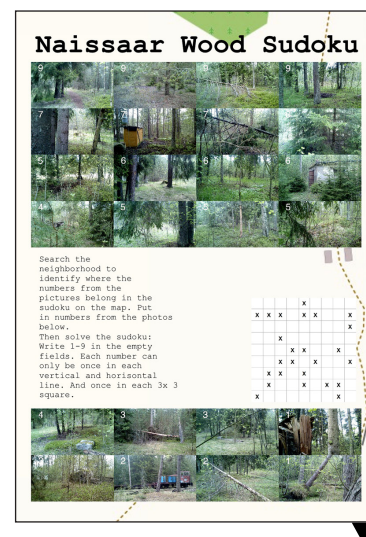
Tegime materiaalsest „vildi-excelist” nii hästi kui suutsime, elektroonilised märkmed, sealhulgas *Pixelache*'i laagri kaastöödega seotud meta-andmestiku ja ettekannete failid, lisaks kogusime hiljem tagasisidet ja dokumenteeritud meedialinke, mis jäävad viiteks tulevastele osalejatele ja internetis sirvijatele kättesaadavaks⁷.

On märkimisväärne, et elektroonilise kunsti ja võrgustikukultuuri minevikuga *Pixelache*'i festivalil ei olnud ligi 24 tunni jooksul, mil me viibisime Naissaarel, ei interneti ega ka stabiilset mobiilühendust. Paigas, kus sündis Schmidt teleskoobi leiutaja Bernhard Schmidt, polnud võimalust vaadata kaugemale kohast, kus olime, ja inimestest, kes olid meiega. Korraldajatena oligi see meil kavas, sest me lootsime, et sellised telekommunikatsioonialased piirangud võiksid hoopis luua ruumi intensiivseks ja erilmeliseks mõttevahetuseks, kus kõik on igas mõttes isiklikult kohal. Nii said kogemuste ja teadmiste vahetamise käigus uuesti kokku vanad sõbrad ning leiti uusi kolleege ja sõpru. Nagu üks osaline John Hopkins ergutas: resonants, alternatiivsed vaated sotsiaalvõrgustikele ja tehnosotsiaalsetele süsteemidele eesmärgiga mõista, kuidas need toimivad ja kuidas rajada nende vahel jätkusuutlikku koostööl põhinevat loomepraktikat.

Teisisõnu – kestvad sõprussuhted, ambitsioonid ning nii füüsilisi kui ka virtuaalseid piire ületav koostöö. Nagu mitmed osalised festivali tagasisides mainisid, aitas just üheskoos liikumine ja reisimine – laevadega, bussidega ja jalgsi, lisaks laager ja intensiivne kohtumine Naissaarel – hoomamatult kohmetusest üle saada ja omandada ühest kohast teise liikumise. Udu ja torm, mis meid sellel nädalavahetusel ühest kohast teise saatsid, pigem aitasid kui takistasid. Ei pruukinud olla iseenesest mõistetav, millesse osalised ennast segasid, kuid lõpuks oli valdav positiivne mõju: kõikidest tänavuse *Pixelache*'i festivali päevadel kogetud kohtadest ja perioodidest hinnati kõrgeimalt Naissaarel veedetud aega. Loodame, et selline energia ja inimestevahelise mõttevahetuse kogunemine suurendab soovi jätkata piirideülest koostööd ning samuti meie sotsiaalset ja kollektiivset vastupidavust, tulemaks toime tulevikus esile kerivate väljakutsetega nagu kodanikuühiskonna, energeetika, toidu, majanduse ja keskkonna küsimused, mis toodi välja mõnes Naissaarel toimunud arutelus, ning ka probleemidega, mida me veel ei tunne.

Lõpuüritus, Ptarmigani organiseeritud tervitus ja tagasitulekupidu Mandri-Tallinnas EKKM-i hoovis, oli rõõmustav kirss tordil. Kokkuvõttes oli festivali *Pixelache* 2013 Eesti osa kogemus, mida mitmed meie kohalikud ja rahvusvahelised külalised kunagi ei unusta.

Big Thanks!

Ekspeditsioon. Jon Pauldani puu-sudoku. Pilt: Jon Paludan

6. en.wikipedia.org/wiki/ESTCube-1

7. pixelache.muistio.tieke.fi/camp-2013

Tallinn. Lõpupidu EKKMis.

Foto: Antti Ahonen

ANDREW GRYF PATERSON ON ŠOTI KUNSTNIK-ORGANISAATOR, KULTUURIPRODUKTSENT JA SÕLTUMATU UURIJA, KES ELAB HELSINGIS. TEMA TÖÖDE ÜHISKONDLIK ORIENTATSIOON HÕLMAB MEEDIA, VÕRGUSTIKU, KESKKONNAKUNSTI JA AKTIVISMI ALASID. ALATES 2011. AASTAST ON TA PIXELACHE'I TEAVITUSPROGRAMMI JA HARIDUSTÖÖ KOORDINAATOR JA OLI KA PIXELACHE'I NAISSAARE LAAGRI LÄBIVIIJA.

Foto: Lorna Reed

ULDX: SÕJAARHITEKTUURI JA MILITAARURBANISIKA LAHKMEL

26.-28. aprill 2013 Tallinnas

PASQUALE CANCELLARA, *Euroopa kultuuride magister (POLIS) 2012/2013*

Watanabe antud intervjuus 1978. aastal kirjeldas Michel Foucault, milline peaks olema 20. sajandil intellektuaali roll. Tema sõnul ei tohiks intellektuaali autoriteet tuleneda võimest edastada tõdesid maailma kohta, vaid pigem võimekusest diagnoosida olevikku ja dekodeerida selle tähistajaid. Seejärel võrdles ta intellektuaali ülesannet „kerge žestiga, mis toob kaasa vaate nihke” ja mis muudab „nähtavaks juba nähtava”, „toob pinnale selle, mis on nii lähedalt, nii otseselt ja nii intiimselt seotud meie endiga, et me seda ise ei märkagi”.¹ Tallinnas, Telliskivi Loomelinnakus kaks päeva kestnud konverentsil „*Between Architecture of War and Military Urbanism*” selgus rõhutatult, et arhitektuur on peen poliitiline toiming, mis vajab taolisi intellaktuaale oma pettemanöövrite paljastamiseks. Ma arvan, et Foucault' väide on sedavõrd päevakajaline, et iga linnauurija peaks olema sellest teadlik ja töötama suunas, mis täpsusteni selgitaks, kuidas (näiliselt) ebaolulised linnalikud lepped meie igapäevast elu mõjutavad. See on täpselt see, mida kaks peakõnelejat, Steven Flusty ja Stephan Graham püüdsid teha.

1. Foucault, M. (1978) *The stage of philosophy, "Tetsugaku no butai" (La scène de la philosophie; intervjuu M. Watanabega, 22.04.1978). Sekai, juuli 1978, lk 312-332.*

TOIMUNUD

Lääne ühiskonnale iseloomulik ruumi postmodernne kalduvus meenutab üha enam sõjalaagri paradigmat. Graham selgitab, et meie linnu on tabanud teatud tüüpi Foucault' „bumerangi efekt”. Enamus 19. sajandil aset leidnud linnalistest muutustest oli juba eelnevalt linnade ja maailma perifeeria koloniseerimisel läbi katsetatud. Ulatusliku jälgimiseks kasutatavate kaamerate, tarade ja igasuguste distsiplinaarsete avaliku ruumi piirangute kaudu militariseeritakse kiiresti kaasaegset linnruumi. Niinimetatud „bumerangi efekt” ilmneb näiteks siis, kui „juhitud raketid ja erasõjavägi turvavad võtmesündmusi Olümpiast ja maailmakarikamängudest G20 tippkohtumiste ja poliitiliselt kõrgetasemeliste nõupidamisteni”.² Turvatsoonide ehitus tippkohtumiste ajal (nagu näiteks häälkalt jagatud ruumid ja keelutsoonid Genovas 2001. aastal G8 kohtumise ajal, kui linnast sai vabaõhu sõjatander) „kordavad kajana tehnikaid, mida kasutatakse Baghdadi Rohelises tsoonis”.³

Mida me kaotame linnade jätkuva turvalisemaks muutmise kaudu? Piirete vohamine ja linnaruumi jälgistamine, mida osavalt presenteeris ja kommenteeris ka Flusty, rõhutab, et usk vabaduse ja edumeelsuse ideesse, mida lääne linnad on sajandeid kehastanud, on kadumas. Kas (jätkuvalt) teeb linnaõhk meid vabaks – „*Stadtluft macht frei*” – nagu keskaegne saksa moto vihjab või on postmodernne linn muutunud hiigelsuureks ja klaustrofoobiliseks ruumiks, millel ei ole ei iseloomu ega suurlinlikkust? Sellised fenomenid nagu tarastatud kogukonnad või ühitamatud võtted selleks, et tõrjuda igasugust avalikus ruumis viibimist – kui see ei ole sisse kodeeritud igapäevase tarbimise põhjusel, Zukini sõnul „cappuccino kaudu kodustamise” ajal – viitavad sellele, et toimumas ei ole mitte liikumine parema sotsiaalsuse ja lõbususe poole, vaid hoopis uus versioon hiliskeskaegsest „linnustumisest”.⁴ Jällekord Foucault' tähelepanek: „...kas on üllatav, et vanglad meenutavad tehaseid, koole, kasarmuid, haiglaid, mis omakorda meenutavad vanglaid?”.⁵

2. Graham, S. (2013) „*Foucault's boomerang: the new military urbanism*”, avaldatud väljaandes „*Open Democracy*”. Loetav siit: www.opendemocracy.net/opensecurity/stephen-graham/foucault%E2%80%99s-boomerang-new-military-urbanism

3. Samas.

4. *linnustamine - algselt itaalia keeles „incastellamento”, mõiste lõi prantsuse ajaloolane Pierre Toubert, kes uuris 1970. aastatel 10.-12. sajandi Itaalia sotsiaalajalugu. Mõiste viitab 10.-11. sajandil Lõuna-Euroopas toimunud linnuste ulatuslikule rajamisele, mis panid aluse uuele haldusstruktuurile (linnus oli mingi piirkonna võimu- ja majanduslik keskus), Marek Tamme kommentaar.*

5. Foucault, M. (1995) *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*, New York, Vintage, lk 227.

KOOLIS

Koolis rubriik koondab sellel korral valikut 2013. kevadel kaitstud linnateemalistest magistritöödest. Urbanistika, linnakorralduse, arhitektuuri erialade kõrval tegeletakse linnateemadega kõikvõimalikes humanitaar- ja reaalsektoris – seega ei julge me väita, et nimekiri on täielik. Kindel on, et tööturule pääseb muljetavaldav hulk kaudselt või otseselt linnateemadest mõtlejaid. Intuitsiooni järgides valisime välja mõned autorid, kellel palusime oma magistritööd lugejale lähemalt tutvustada. Siia koondatud tekstid on seemned, esimesed sissevaated tööde ning teemade juurde.

VALIK 2013. AASTA LÕPUTÖID¹

1. Kõik pealkirjad, k. a tõlked on autoritega kooskõlastatud.

Tallinna Ülikool

LINNAKORRALDUS

Epp Vahtramäe. Tööstusala taaselavdamise sotsiaal- kultuurilised mõjud Telliskivi Loomelinnaku näitel

Mart Uusjärv. Kõrghoonetest tulenevad muutused ja sotsiaalsed mõjud Tallinna Maakri piirkonnas

Airi Purge. Ühistranspordi reisikogemuse olulisus linna- regiooni liikuvuse tagamise seisukohalt: Tartu - Koidula - Tartu reisirongiliini näitel

SOTSIOLOOGIA

Liisa Mürsepp. Industriaalpiirkondade taaselustamis- protsess: elamisruum Tallinna konverteeritud tehasehoonetes

Tallinna Tehnikaülikool

LOGISTIKAINSTITUUT

Sofija Rougijanin. Lennujaamade ühendus kesklinnaga

Teele Puusepp. Planeeritava Tallinna Ülemiste ühistransporditerminali kasutajamahtude prognoos

Eesti Kunstiakadeemia

URBANISTIKA

Siri Emert. Avalik kunst ja avalikkus. Avalik kunst Euroopa Kultuuripealinna kontekstis

Regina Viljasaar. Algatus "Mustamäe süntees": süsteemsed muutused koosplaneerimise teel

Ulla Männi. Hirmudega silmitsi Tallinnas

Kaija-Luisa Kurik. Ajutine linn. Kriitiline lähenemine ajutisele urbanismile, ajutistele kasutustele ning ajutisuse ideele linnas. Neli juhtumiuuringut Tallinnast

Sander Tint. Pragmatistlik urbanism: Soodevahe ning linnatarbeaianduse raamistamiskatsed

Triin Pitsi. Kinnisvara omand versus kasutamine Eesti skvottimise näitel

ARHITEKTUUR JA LINNAPLANEERIMINE

Maie Raud. Balti jaama ümberorganiseerimine

Egon Metusala. Avalik ruum Härjapea jõel

Taavi Põlme. Vanasadama reisiterminal(id)

KOOLIS

Tanno Tammesson. *Aktiivne elukeskkond Tallinna Kalevi staadioni territooriumil*

Jaan Jagomägi. *Linnaväli*

Kevin Villem. *Sõidetav ruum*

Kristiina Remmelkoor. *Generatsioonide kooselu. Vananemistundlik ruum Tallinna kesklinna kvartalis*

Marja-Liisa Aasvee. *Sõltuvushaigustega noorte ravikeskus*

Olli Tapani Tallbacka. *Tuleviku kool*

Alvin Järving. *Tänavakunstide galerii*

Siim Tiisvelt. *Uus tööruum*

Kadri Sauemägi. *Soomaa. Väikekultuuride võimalused globaliseerivas maailmas*

Mikk Pärdi. *Üle jõe. Emajõe puhkeala teemaplaneering Supilinna ja Ülejõe linnaosas Tartus*

Eva Kedelauk. *Hüljatud pühakojad. Varemtes õigeusu kirikute avastamine tabude mängumaal*

Marten Kaevats. *Hüperlokaalne unistus*

Mari Hunt. *Arktika looduskaitsevägi*

Tallinna Tehnikakõrgkool

RAKENDUSARHITEKTUUR

Anne Kruise. *Tallinna Keskuru hoonetuse kaasajastamine*

Andres Ristov. *Pirita kloostri varemete rekonstruktsioon*

Virgo Runno. *EKA - vana koht, uus kontseptsioon*

Mats Põllumaa. *Aleksandri aatrium*

Alvina Jagant. *Mahuline planeering ja kortermaja projekt - ökoloogiliselt sõbraliku keskkonna kujundamine Mannheimi linnas Saksamaal*

Zlata Žurakovskaja. *Energiasäästlik juurdehitus Tønder'i Linnavalitsusele Taanis*

Triinu Oberšneider. *Terminal Maalt Marsile*

Marek Mikk. *Lääne Mere Keskus*

Kaja Lähker. *Keila linna südame kujundamine tõmbekeskuseks*

Marianne Pärn. *Lasteaed ja vanadekodu Kolde pst 67*

Krista Salujärv. *Pilvelõhkuja Hong-Kongis*

Mari Arvisto. *Rahvuskooper Estonia uus-oooperimaja*

Irina Svetlõsenko. *AHHA Teaduskeskus Tallinnas*

Liis Mägi. *Psühhiaatriakliinik*

Anniki Kevvai. *Viimsi Kontserdimaja ja Kultuurikeskus*

Evelin Paimets. *Tallinna Kohtuhoone*

Reet Maidre. *Lasnamäe Loopealse planeeringu ettepanek*

Jekaterina Kljutšnik. *Kohtla-Järve, Ahtme linnaosa keskuse ühiskondliku infrastruktuuri ümbermõtestus*

Diana Lepasson. *Tartu Peetri kiriku lasteaed ja koolimaja rekonstruktsioon*

Tanel Trepp. *Uus EKA maja*

Aleksandr Maiorov. *Glucksteini kvartali ala mahuline planeering ja energiasäästliku elamu projekteerimine*

Veiko Vahtrik. *Roheline Rist*

Timo Titma. *Pärnu jõeäärne planeering*

Ats Raigla. *Nõmmevärava kvartal*

Eesti Maaülikool

MAASTIKUARHITEKTUUR

Kristiina Afanasjev. *Eesti ruumikujunduslike õppekavade ja erialase töö seosed*

Tiina Aunap. *Teismelised ning rekreatsioon. Teismeliste vaba aja veetmise harjumused, ootused ning arvamused välisruumist*

Baiba France. *Pimedate ja nägemispuudega inimeste vajadused ning neile sobiliku lahendused tänava-kujunduses Riia linna näitel*

Iris Jägel. *Maastiku lavastamine. Ajalooliste parkide ja maastike taastamine etenduskunsti võtteid kasutades*

KOOLIS

Ave Kongo. Kortermajade vahel. Kuidas kutsuda esile linna- ja kogukonnaaktiivsust postsotsialistlikel vabaplaneeringuga elamualadel? Tartus paikneva Annelinna näitel

Kristi Kuuse. Toomemägi ja Emajõgi kui Tartu väärtuslikud maastikud ajas ja kirjanduses

Margus Lillak. Tänapäevane vaadatel baseeruv planeerimine

Kristel Mutli. Väli ruumi tähtsus vanemale generatsioonile. Barjäärid ja motivaatorid vanematele inimestele väliruumis

Liisa Prost. Parkide restaureerimine Nõukogude perioodil Ethel Brafmanni epistolaarse ja ruumilise pärandi põhjal

Siiri Römer. Kalmistute laiendamine Eestis Rakvere kalmistuarenduse projekti juhtumiuuringu taustal

Svetlana Saikina. Park kui rekreatsiooni objekt ajalooliste Peterhofi ja Kadrioru parkide näitel

Rea Sepping. Ökoloogiliselt jätkusuutliku kujunduse rakendamine Aulla linna näitel, Itaalias

Tallinna Tehnikaülikooli Tartu Kolledž

MAASTIKUARHITEKTUUR

Liis Alver. Eestis kasutatavate dendroloogiliste inventeerimiste hindamisandmete olulisus maastikuarhitektide, arboristide ja ametnike seisukohast

Eneli Niinepuu. Väli reklaami mõjud ümbritsevale teemaastikule ja selle kasutajatele

Kristian Nigul. Õpilaste liikumisviiside uuring ja aktiivsete liikumisviiside edendamise võimalused Kadrioru Saksa Gümnaasiumi näitel

Paula Helm. Linnaosa gentrifikatsioon ja selle esmane tuvastamine läbi teiste andmete analüüs Karlova näitel

Kristel Ratassepp. 21. sajandi alguse Euroopa linna- väljakute maastikuarhitektuurised kujundusvõtted

Tartu Ülikool

INIMGEOGRAAFIA JA REGIONAALPLANEERIMINE

Kerli Müürisepp. Tegevusruumipõhine etniline segregatsioon Tallinna eesti- ja venekeelse elanikkonna näitel

Kadi Mägi. Elukohasegregatsiooni mõju rahvusrühmade rände sihtkohtadele: perioodil 2000-2010 toimunud Tallinnast väljarände näitel

Anette Org. Eeslinnalise elukohavaliku mitmekesisus: Tartu linnaregiooni uusasumite ja suvilaalade näitel

Sirli Lend. Elukohavahetuse rahvuserinevused Eestis perioodil 1991-2004

Pilleriine Kamenjuk. Elukohavahetusest tingitud igapäevaste tegevusruumide suuruse muutused mobiilpositsioneerimise andmetel

Elen Rüütel. Linnakeskkonna ja elukoha eelistuste kujunemise põhimõtted Tartu linna näitel

Tõnu Strandson. Varjupaigataotlejate Eesti-suunaline ränne 1997-2006

Mari-Liis Nikopensius. Põlvamaa õpilaste liikumisviisid ja ohud kooliteel

Kristina Orlova. Üldharidusteenuse geograafia Eesti valglinnastuvas pealinnaregioonis

Mirjam Veiler. Töökoha asukoha mõju inimeste linnaruumi kasutusele

GEOINFORMAATIKA JA KARTOGRAAFIA

Kaidi Erik. Ida-Virumaa linnades toimunud muutused spektraalse segu lahutamise meetodil

Viktor Kiik. Tartu linna kolmemõõtmelise (3D) mudeli rakendamine Esri CityEngine tarkvara abil Ränilinna üldplaneeringu näitel

TURISMIGEOGRAAFIA

Lili Kängsepp. Giid kui sihtkoha interpreteerija Tartu näitel

Näide intallatsioonisarnasest ruumist: Schnell'i park valges. Illustratsioon: Ulla Männi

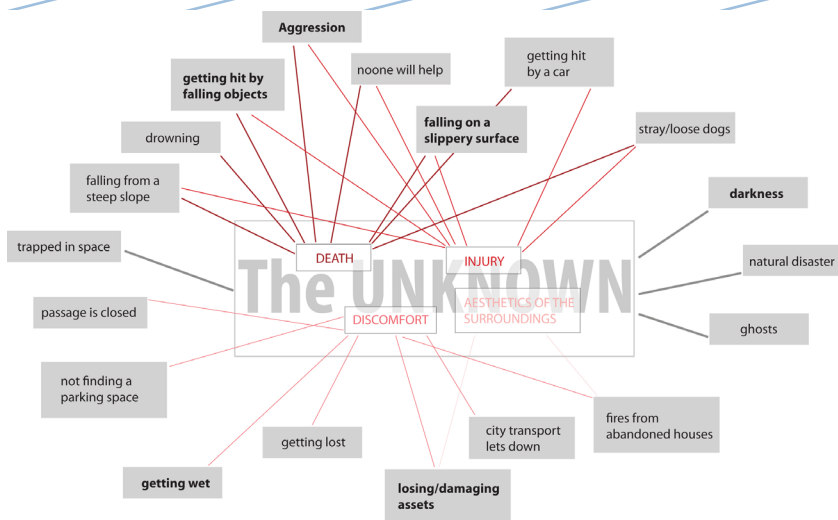
KES TAHAB SAADA JULGEKS LINNAKODANIKUKS?

ULLA MÄNNI, *urbanist*

Tallinna kesklinnast¹ võib leida mitmeid kasutuna seisvaid krunte ja maad, mis on suuremal või väiksemal määral kaotanud otstarbe ning jäänud seetõttu inimtühjaks. Valiku, milline osa linnast leiab kasutust ning milline jääb hoole- tusse, teeme aktiivsete ruumikasutajatena ise. Hea ja halva või ohtliku koha äratundmine käib linnaeluga kursisolijatel kiiresti ja intuitiivselt ning tihti ei pöörata sellele valikule suurt tähelepanu. Sellised tühikud linnaruumi struk- tuuris õõnestavad aga oluliselt keskkonna kvaliteeti ning seetõttu on oluline mõista põhjuseid, mis peituvad nende otsuste taga.

Üheks oluliseks teguriks ruumiliste valikute tegemisel on hirm. Eesti Kunsti- akadeemia urbanistika magistratöös läbi viidud uuring näitas, et sagedaim, mida Tallinna linnaruumis tuntakse, on hirm kallaletungi ees, millele järgne- vad hirm kaotada või lõhkuda oma vara, hirm kukkuvate objektide (eeskätt kevadised jääpurikad) ees ning pimedusehirm. Need on vaid mõned näited hirmude koguhulgast, mis inimeste käitumist suunavad.

1. Kõnealune magistratöö tegeleb Tallinna kesklinna- ga, et töö raames käsitle- tavat linnaruumi piiritleda. Kesklinn on valitud asustus- tiheduse ja suuresti varieeruva karakteri tõttu.

Hirmude koguhulk. Joonis: Ulla Männi

Paljud nendest hirmukogemustest on tõesti teatud situatsioonides õigustatud ning kahtlemata on hirmutunne inimese kestmise tugisammas, mis takistab iseenda suhtes hoolimatut käitumist ega lase adrenaliinil meid liigselt juhtida. Siiski, kas kõik hirmud linnaruumis on alati põhjendatud?

Kaasaegsed linnad püüdlevad üldistatult turvalisema ja mugavama tuleviku poole ning selle tõttu kaotatakse ühiskasutatava ruumi kujundamises tihti kõikide ohtude ilmingud. Olulisimaks linna turvalisust tõstvaks strateegiaks on juba viimased viiskümmend aastat *Crime Prevention Through Environmental Design*², mis tegeleb linnaruumi kujundamisega, viies ohtude ilmumise võimaluse ruumikujunduse võtetega miinimumini. Praktika on näidanud, et ohu elimineerimine muudab ruumi tõepoolest turvalisemaks, kuid selle hinnaks võib olla linnaelaniku võõrandumine oma kaasasündinud tajudesüsteemist. Üdini kaitstud elukeskkonnas kaotatakse ühtlasi ka võimalus õppida vahetust kogemusest. Selle asemel kasvab tendents usaldada väljakujunenud ühiskondlikke harjumusi ja arvamusi ka riskide hindamisel. Ühiskond vajab nii-öelda raputamist – uusi võimalusi vahetuteks kogemusteks, mis suunaksid objektiivselt tähelepanu tänasele hetkele ja linnaruumiga seotud kinnistunud hirmude ümberhindamise vajadusele.

2. www.cpted.net

Kui mõelda hirmu olemusele, siis on see varasemale kogemusele või arusaamale tuginev oletus, et teatud eeltingimuste täitumisel on olukord potentsiaalselt ohtlik. Arusaamad tulenevad aga kuuldud lugudest, meediakajastustest ning muudest vahendatud allikatest, mis on tõe kandmisel tugevasti mõjutavad. Nii muutuvadki ohu hindamise tajutavad kriteeriumid järjest tundlikumaks, isegi kui käegakatsutavat ohtu veel silmapiiril ei ole. Võib öelda, et hirm, just kaasaegse elukeskkonna kontekstis, on tihti illusoorne ja vaid kaudselt tõelise ohuga seotud.

Illusiooni kaotamiseks tuleb paljastada hirmu petlik olemus. Freudi võõrastavuse (*uncanny*) teooria³ on samuti seotud meie minevikus läbielatud – teooria terminoloogias on võõrastav miski, mida me peame jubedaks või ebamugavaks, kuid samas põnevaks ning mida tunneme ära tänu oma varasemale hirmukogemusele. Sellised olukorrad eksisteerivad iseseisvalt, kuid neid on võimalik ka taastoota, luues teatud ebakindla keskkonna, milles reaalsuse ja fantaasia piir on hägune. Hirmude linnaruumist kaotamise asemel võiks ühe võimalusena probleemi lahendamise nimel neid hoopis võimendada, et suunata tähelepanu liigse kartlikkuse küsimusele ja pakkuda soovijatele võimalust oma hirmudega ohutust kaugusest silmitsi seista. Võttes kasutusele probleemsed linnaruumi osad, pakkusin magistritöös välja installatsiooni-sarnased „koolitusruumid“, millest igaüks keskendub erinevale hirmule ja pakub võimalust hirmudele õpetlikul ja enneolematul, vahest ka lõbusal viisil, vastu seista. Ruumi kujundamisel on oluline arvestada, et interaktiivsus jätkaks kasutajatele valiku „koolituses“ osaleda või sellest hoiduda – alles peab jääma ka võimalus mööduda projektist turvalisest kaugusest.

3. Freud, S; *The Uncanny*; 1919, allalaetav siit: web.mit.edu/allanmc/www/freud1.pdf

Nii võiks näiteks kallaletungihirmuga võidelda tehniliku, tuntavalt ohtliku ruumiga, mis jätab hämaras mulje jälgitavusest. Lähemal vaatlusel ja päevavalges selguks aga pettuse olemus, mis suunab kogetud tundeid ümber hindama.

Selleks, et antud õpetlikul ruumil oleks püsiv mõju inimeste teadvusele ja teadlikkusele, on oluline tagada sekkumise pikaajalisus. Kõnealusel ruumis toimuv peab olema pikema ajaperioodi jooksul jälgitud ning tulemused dokumenteeritud. Alles siis, kui installatsiooni planeeritud eluiga saab läbi, on vaatlustulemuste põhjal võimalik teha konkreetse ruumi kasutusega seotud

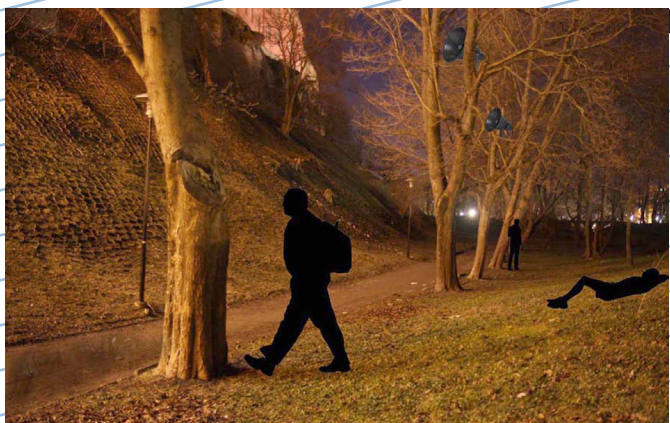
KOOLIS

Protsessi etapid. Joonis: Ulla Männi

järeldusi ja pakkuda välja parim võimalik lahendus kõnealuse koha püsivaks täitmiseks. Testprojektide tulemuslikkuse korral saab luubi alla võtta ka muid linnaruumi osi, lähtuvalt konkreetse koha poolt soodustatud hirmutunnetest ja ruumi-elementidest.

Kirjeldataud pikaajalise protsessi käigus läbitakse hirmu teadvustamise ning sellega võitlemise faasid, mille tulemuseks on uus, põhjalikult läbimõeldud ja analüüsitud lahendus. Süsteem kujutab endast teekonda, mille lõppu jõudnud linnaelanikke premeeritakse hirmudest võitu saamise eest parema linnaruumiga. Viimase ruumisekkumise olemus ei pea enam olema otseselt esialgse installatsiooniga seotud ning see võib endast kujutada mistahes objekti, sest esimese installatsiooni kaugemaks eesmärgiks on hirmust jagusaamine, mis lõpetab õppetunnid. Võib ennustada, et püsivaks lahenduseks saab olla nii maja, roheala kui ka näiteks uus installatsioon, mis tegeleb järgmise kerkinud probleemiga, kuid kindel saab selles olla alles siis, kui hirmukoolitus on rakendust leidnud. Nii üksahaaval linnahirme seljatades, on võimalik linnast tühimikke kustutada ning vaikselt ja järjepidevalt liikuda turvalisema elukeskkonna suunas.

Näide installatsioonisarnasest ruumist. Schnelli park pimedas.
Illustratsioon: Ulla Männi

ARTIKLI ALUSEKS ON AUTORI
MAGISTRITÖÖ URBANISTIKAS
„FACING FEARS IN TALLINN“,
EESTI KUNSTIAKADEEMIA, 2013.

SOTSIAALSETE MÕJUDE HINDAMISE PÕHIMÕTETE INTEGRERIMISEST PLANEERIMISPRAKTIKASSE

EPP VAHTRAMÄE, arhitekt/linnakorralduse magister; MART UUSJÄRV, linnakorralduse magister

Sel kevadel kaitsesid Tallinna Ülikoolis linnakorralduse erialal oma magistritööd kolm magistranti. Neist kaks käsitlesid oma töös Eesti ruumilises planeerimises seni veel vähe tähelepanu pälvinud sotsiaalsete mõjude hindamise (*Social Impact Assessment*) paradigmat. Epp Vahtramäe uuris Telliskivi Loomelinnaku näitel tööstusalade taaselavdamise sotsiaalkultuurilisi mõjusid ja seda, kuidas elanikkond üldiselt sarnastesse linnaruumilistesse muutustesse suhtub. Mart Uusjärv analüüsis sotsiaalsete mõjude käsitlemist Maakri piirkonna planeerimisel ning samasse piirkonda rajatud kõrghoonete järgselt toimunud muutusi ning nendest tulenevaid sotsiaalseid mõjusid.

Sotsiaalse mõju all mõistetakse teatud arengutest tulenevaid mõjusid inimesele, mis on indiviidi, leibkonna, kogukonna või ühiskonna poolt materiaalselt või mittemateriaalselt tunnetatavad. Näiteks mõjud inimese tervisele, sotsiaalsele heaolule, turvatundele, avalike teenuste kättesaadavusele, kultuuriväärtustele, kogukonnasuhetele, kaasamise tavale. Sotsiaalsete mõjude hindamine koosneb planeeritud muutustest tulenevate sotsiaalsete tagajärgede analüüsist, monitoorimisest ja juhtimisest. See on protsess, mis annab planeerimise staadiumis otsustajatele infot kavandatavate arengute võimalike tagajärgede osas.

Jõudsime mõlemad arusaamani, et sotsiaalseid mõjusid on ruumi planeerimisel käsitletud tagasihoidlikult ning leidsime, et jätkusuutlike planeerimisotsuste tegemiseks tuleks kaaluda sotsiaalsete mõjude hindamise printsiipide integreerimist kohaliku planeerimispraktikasse. Näiteks võiks rakendada kogukonna profiili kaardistamist, et saada ülevaade mõjutatavast elanikkonnast ning hinnata kogukonna struktuuris toimuvaid muutusi ja nendest tulenevaid mõjusid. Teiseks, rakendada kaasavat lähenemist, kus mõjude määramisel konsulteeritakse juba varases staadiumis asjasse puutuvate isikute ringiga, et jõuda kõigi mõjutatud elanikeni, mitte piirdudes üksnes nendega, kes planeeringute avalikustamisel osalevad, ning seda põhjusel, et tuvastada võimalikud kohaspetsiifilised mõjud.

Sotsiaalsete mõjude hindamise praktiseerimise lähimaid näiteid saab tuua Soomest Jyväskylä linnast, kus esimesed katsetused sotsiaalsete mõjude hindamisel tehti juba 1990. aastate keskel ning 2000. aastate alguses jõuti sotsiaalsete mõjude printsiipide integreerimiseni planeerimisprotsessi. Nii viidi mõjude hindamise protsessis läbi näiteks temaatilised analüüsid, et määratleda planeeritud arengute mõjud muuhulgas piirkonna teenustele, demograafilisele profiilile, turvalisusele ning rakendati kaasamise printsiipe, viies läbi eraldi kohatumised piirkonna erinevate sotsiaalsete gruppidega (näiteks pensionäridega).

On oluline, et ka kohalikus ruumilises planeerimises pöörataks senisest enam tähelepanu füüsilise ruumi kõrval sotsiaalsele mõõtmele ning arendajad ja planeerijad mõistaksid mõjude hindamise vajalikkust. Igal juhul eeldab sotsiaalsete mõjude hindamise printsiipide rakendamine Eesti ruumilises planeerimises diskussiooni ning esitab väljakutse nii juhendmaterjalide koostamisel kui ekspertide koolitamisel.

Loodetavasti annavad magistritööd impulsi edasiseks diskussiooniks ja arenguteks.

KEL TEKIB SOOV TÕÕDEGA
TUTVUDA VÕI LÄHEMALT SOTSIAAL-
AALSETE MÕJUDE HINDAMISE
TEEMADEL ARUTLEDA, VÕIB
ÜHENDUST VÕTTA ADRRESSIDEL:
eppvahtramae@gmail.com
& martuusjarv@gmail.com

ELUKOHAVAHETUSEST TINGITUD IGAPÄEVASTE TEGEVUSRUUMIDE SUURUSE MUUTUSED MOBIILPOSITIONEERIMISE ANDMETEL

PILLERIINE KAMENJUK, *inimgeograaf*

Inimesi on alati huvitanud nende paiknemine ruumis ehk kus ja millises keskkonnas nad elavad ning kuhu on nad koondunud. Ränne on üks põhilisi protsesse, mis seda mõjutab. Kuid viimaste aastakümnete jooksul on esile kerkinud ka küsimused, milliseid kohti inimesed igapäevaselt külastavad, kus liiguvad ning milliseid vahemaid läbivad. Seejuures suunab elukohavalik igapäevast ruumikasutust ehk seda, kus tegutseme ja liigume. Nii on need kaks nähtust – ränne ja igapäevane mobiilsus – omavahel tihedalt seotud, mistõttu on oluline mõista nende protsesside mõju teineteisele. Lisaks ei kirjelda klassikaline rändedefinitsioon, milleks on elukohavahetus üle teatud ruumiüksuse piiri pikemaks ajaks, inimeste suurenenud mobiilsuse tõttu nii füüsilisel kui virtuaalsel tasandil seda varieeruvust, mida elukohavahetus kui ruumiline liikumine tegelikult kätkeb.

Varasemalt on elukohavahetuse ja igapäevase mobiilsuse vahelisi seoseid põhjalikumalt vaadatud töö- ja elukoha vahel aset leidvate liikumiste ning igapäevase pendelränne kontekstis, kuid ei ole keskendunud laiemale tegevusruumile, mis hõlmab ka tegevuskohti ja liikumisi, mis moodustavad näiteks vaba aja kasutuse. Selle üheks põhjuseks on olnud sobivate andmete puudumine või vähesus, mis võimaldaks uurida inimeste ruumilist käitumist pikemas perspektiivis ning võrrelda elukohavahetuse aspektist lähtuvalt. Täna saab selliste küsimuste uurimiseks kasutada uudset andmeallikat – passiivse mobiilpositsioneerimise andmestikku.¹ Passiivse mobiilpositsioneerimise andmestik võimaldab üheaegselt kirjeldada pikemaajalisi liikumisi nagu ränne ja lühemaajalisi nagu igapäevane mobiilsus. Lisaks võimaldab see andmestik erineva tasandi liikumisi omavahel siduda. Nii on võimalik rändesündmuse mõistmine muuta dünaamilisemaks, kuna lisaks elukohavahetusele saab jälgida ka sellega kaasnevaid muutusi inimese igapäevases tegevusruumis.

Positsioneerimisandmestik on sisuliselt massiivne asukohaandmeid sisaldav andmestik, mis põhineb anonüümsete telefonikasutajate asukohtadel EMT võrgus tehtavate kõnetoimingute ajal. Nende asukohtade hulga abil on võimalik fikseerida inimese viibimine ajas ja ruumis, mis teeb omakorda võimalikuks kirjeldada inimeste aegruumilist mobiilsust ja leida liikumistes seaduspärasid. Suure töö selleks on teinud Tartu Ülikooli geograafia osakonna mobiilsusuuringute labor (mobilitylab.ut.ee) ja spin-off ettevõtte Positium LBS (positium.ee) inimesed, kelle abil on välja töötatud ankurpunktide mudel, mis võimaldab kaardistada inimeste jaoks olulisi tegevuskohti ehk nn ankurpunkte. Seejuures on võimalik andmehulgast eraldada inimeste tõenäolised elukohad. Varasemalt on passiivse mobiilpositsioneerimise andmeid Tartu Ülikooli mobiilsusuuringute laboris kasutatud ruumilise käitumise sesoonsuse ning konkreetsete ajahetkede (nt suurüritused) uurimisel, turistide Eestis viibimise kirjeldamisel, pendelrändeuuringutes jne.

Minu magistritöö eesmärk oli anda pindalaline hinnang Eesti elanike tegevusruumi suurusele füüsiliselt külastatavate tegevuskohtade abil erinevate

1. Ahas R., Silm S., Järv O., Saluveer E., Tiru M. (2010) Using mobile positioning data to model locations meaningful to users of mobile phones. *Journal of Urban Technology* 17(1): 1k-3-27.

sotsiaal-demograafiliste tunnuste ja asustussüsteemi hierarhia lõikes ning vaadata, kas ja kuidas elukohavahetus mõjutab tegevusruumi suuruse kujunemist. Lisaks võrdlesin elukohavahetajate ja paigalejäänute tegevusrume. Selle kõige taustal töötasin välja meetodika, mis võimaldaks antud andmetiku abil vaadata elukohavahetusi ehk muutusi inimese igapäevases keskses gravitatsioonipunktis² ehk kodu paiknemises.

Tegevusruumi suuruse mõistmine võimaldab anda hinnangu, kuidas paiknevad inimeste jaoks olulisemad tegevuskohad ja milliseid vahemaid on nad seetõttu nõus või sunnitud igapäevaselt läbima. Töö peamiste tulemustena leidsin, et paigalejäänute tegevusruumid olid reeglina väiksemad kui elukohavahetajate omad, mis võib viidata sellele, et elukohavahetajad olid ka igapäevaselt mobiilsemad. Suurema tegevusruumiga olid mehed ning eesti rahvusest inimesed, vanusega tegevusruumi suurus vähenes. Suuremates linnades elavatel inimestel oli reeglina väiksem tegevusruum kui maapiirkondades elavatel, samas elukohavahetajate korral ei olnud nii selgeid erinevusi tegevusruumide suuruses linnade ja nende tagamaal elavate inimeste osas. Elukohavahetusel endal ei olnud mõju tegevusruumi suuruse kujunemisele. See tähendab, et ei esinenud selget trendi selles osas, et pärast elukohavahetust tegevusruum kindlasti suureneb või hoopis väheneb. Kui aga vaadata konkreetseid suundi, siis rohkem kui 30 km kauguselt linna kolides tegevusruum vähenes ning vastupidiselt, linnast välja kolides, suurenes.

Lisaks inimeste ruumilise mobiilsuse mõistmisele võiks see teadmine aidata panustada ka regionaalpoliitiliste otsuste tegemisse, et tagada inimestele paremad teenuseid. Suurenenud füüsilise mobiilsusega kerkivad esile ka keskkonnaküsimused – ehk on kuidagi võimalik suunata inimeste liikumisi ja muuta neid optimaalsemaks, et vähendada liikumisest tekkivat koormust keskkonnale.

Töö jooksul kerkis esile palju uusi ja huvitavaid küsimusi ja teemasid, mis vajavad edasist uurimist ja täpsustamist, et mõista lähemalt elukohavahetuse ja tegevusruumi kujunemise vahelisi seoseid, kuid kokkuvõttes on antud andmetikul potentsiaali ja selle kombineerimisel teiste meetoditega võimaldab anda senisest sügavamalt arusaama inimeste aegruumilisest käitumisest.

2. Roseman CC (1971)
Migration as a spatial and temporal process. Annals of the Association of American Geographers 61(3): 1k 589-598.

TEGEVUSRUUMIPÕHINE ETNILINE SEGREGATSIOON TALLINNA EESTI- JA VENEKEELSE ELANIKKONNA NÄITEL

KERLI MÜÜRISEPP, MSc

Globaliseerumise kontekstis üha keerukamaks muutuvate etniliste suhete lahtimõtestamine on sotsiaalteadlaste jaoks suur väljakutse. Sealjuures tingib seniste integratsioonipoliitikate ebaedu teravama vajaduse mõista sügavamalt erinevaid rahvusgruppidega seotud küsimusi, näiteks on etniliste suhete mõistmiseks oluline uurida ka nende ruumilisust.

Etniline segregatsioon ehk erinevate rahvusgruppide ruumiline eraldumine on olnud pikka aega inimgeograafide seas aktuaalne uurimisvaldkond. Viimasel kümnel aastal on aga uute andmeallikate kasutuselevõtt teadustöös võimaldanud käsitleda segregatsiooni senisest avaramalt ja mitmekülgsemalt. Täpsemalt on toimunud kolm tähelepanuväärset nihet segregatsiooniuringute fookuses. Esiteks rõhutatakse, et eeldefineeritud ruumiüksuste (nt linnaosad) analüüsimise asemel peaks arvestama igale inimesele ainuomast ruumikasutust.¹ Teiseks tuleks grupipõhine uurimine asendada individipõhise – selle asemel, et lähtuda uuringus indiviidi kuuluvusest eeldefineeritud sotsiaalsesse gruppi (nt etnilisus), tuleks esmalt välja selgitada indiviidile omane ruumikasutus ja alles seejärel hinnata tema sotsiaal-majanduslike tunnuste mõju sellele.² Kolmandaks tunnistatakse, et senine praktika uurida etniliste gruppide elukohtade ruumilist eraldumist ei anna tegelikust segregatsiooniolukorrast täit ülevaadet, kuna inimeste elus on ka teisi sotsiaalse tähendusega ruume nagu töö, (üli)kool, teised igapäevased ja vaba aja tegevuskohad. Üha enam rõhutatakse, et segregatsiooni uuringud peaksid arvestama inimese kogu tegevusruumi.³

Võttes arvesse nimetatud kitsaskohad varasemates segregatsiooniuringutes, panustab minu magistritöö segregatsiooni kui sotsiaal-ruumilise nähtuse ulatuse ja olemuse mõistmisesse. Täpsemalt oli minu eesmärk selgitada välja Tallinnas elavate ja töötavate eesti ja vene keelt kõnelevate indiviidide ruumilise käitumise erinevused. Kahe keelegrupi esindajate aeg-ruumilise käitumise erinevusi tõlgendan kui nendevahelist etnilist tegevusruumipõhist segregatsiooni.

Indiviidide aeg-ruumilist käitumist võimaldavad analüüsida passiivse mobiilpositsioneerimise andmed, mis on mobiilsideoperaatorite logifailidesse salvestatud anonüümsed andmekirjed operaatori klientide poolt sooritatud väljuvate kõnetoimingute kohta koos aja ja asukoha informatsiooniga.⁴ Oma töös hindan 560 Tallinnas elava ja töötava tööealise indiviidi tegevuskohtade hulka ja tegevusruumide ulatust.

20-64-aastaste tallinlaste tegevuskohtade hulga ja tegevusruumi ulatuse analüüsimisel selgub, et indiviidide ruumilist käitumist mõjutab oluliselt enam see, kas nad räägivad eesti või vene keelt, kui nende vanus või sugu. Kokkuvõttes on eesti keele kõnelejalatel oluliselt rohkem erinevaid tegevuskohti. Kui venekeelsete tallinlaste tegevuskohad on nii Tallinna-siseselt kui ka väljaspool Tallinna koondunud peamiselt teatud piirkondadesse, siis eestikeelsete ruumikogemus erinevate piirkondade ja kohtade külastamise näol on märki-

1. Farber, S., Paez, A., Morency, C., 2012. Activity spaces and the measurement of clustering and exposure: a case study of linguistic groups in Montreal. *Environment and Planning A*, 44(2), lk 315-332.

2. Samas.

3. Wong, D.W.S., Shaw, S-L., 2010. Measuring segregation: an activity space approach. *Journal of Geographical Systems*, 13(2), lk 127-145.

4. Antud meetodil saadud andmete kogumine, hoidmine ja töötlemine on kooskõlas kõigi EL-is kehtivate isikuandmete kaitse nõuetega ja kooskõlastatud Eesti Andmekaitse Inspektsiooniga. Ahas, R., Siim, S., Järv, O., Saluveer, E., Tiru, M., 2010. Using mobile positioning data to model locations meaningful to users of mobile phones. *Journal of Urban Technology*, 17(1), lk 3-27.

misväärselt mitmekesisem. Sellest tulenevalt on ka nende keskmine tegevusruumi ulatus oluliselt suurem kui venekeelsetel. Seejuures on tähelepanuväärne, et uuritava ajaperioodi (päev, kuu, aasta) pikenedes ruumilise käitumise erinevused kahe keelegrupi vahel suurenevad. See viitab asjaolule, et välistades igapäeva kohustustest tulenevad ajalised piirangud, on inimestel suurem võimalus kujundada ruumilisi praktikaid tulenevalt oma etnilisest eripärast.

Minu magistritöö näitab, et etniliste gruppide ruumiline eraldumine ei ole ainult elukohapõhine, vaid hõlmab inimeste kogu tegevusruumi. Seega tuleks tegevusruumipõhist vaatenurka arvesse võtta ka lõimumispoliitikate kujundamisel, mis Lääne-Euroopas keskenduvad valdavalt etniliste gruppide elukohtade hajutamisele linnaruumis. Enne poliitikate kujundamist tuleks aga välja selgitada, mis on ruumilise käitumise erinevuste taga: kas sotsiaalsed võrgustikud, isiklikud eelistused, ühiskondlikud piirangud või näiteks erinevate tegurite koosmõju?